سەرخۇش ئوقۇشلۇقلار دۇنياسى — 3

دۇنيا بالىلار ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر ئەسەرلەر

ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتىلىرى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

سەرخۇش ئوقۇشلۇقلار دۇنياسى ــ 3

دۇنيا باللار ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر ھېكايىلەر

ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتىلىرى

ئاپتورى: لېۋىس كاررول [ئەنگلىيە]
تەرجىمە قىلغۇچى: زەينەپ ئابلاجان

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن ـ سىن نەشرىياتى

بۇ كىتاب دەۋر ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان 1997 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.
本书根据时代文艺出版社 1997 年 8 月第 1 版、第 1 次印刷版本翻译出版。

كىتاب ئىسمى: ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتىلىرى
ئاپتورى: لېۋىس كاررول [ئەنگلىيە]
تەرجىمە قىلغۇچى: زەينەپ ئابلاجان
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەنۋەر قۇتلۇق
مەسئۇل كوررېكتورى: چولپان تۇرسۇن
نەشرىيات: قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن ـ سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى شىخۇڭ غەربىي يولى 36 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت: شىنجاڭ بايى باسما زاۋۇتى
فورماتى: 787×1092 م م، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
نەشرى: 2009 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2009 ـ يىل 2 ـ ئاي 1 ـ قېتىم بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-5373-1736-8
باھاسى: 60.00 يۈەن (10 قىسىم)

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

世界儿童文学名著故事：维吾尔文/再娜甫·阿布拉江译.—喀什：喀什维吾尔文出版社；乌鲁木齐：新疆电子音像出版社，2009.1

("学海乐园"阅读系列；3)

ISBN 978-7-5373-1736-8

I. 世… Ⅱ.阿… Ⅲ.童话-作品集-世界-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I18

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2009)第 013897 号

书　　名： 爱丽思梦游奇境
作　　者： 加乐儿 [英]
翻　　译： 再娜甫·阿布拉江
责任编辑： 艾尼瓦·库迪力克
责任校对： 乔尔帕·吐尔逊
出　　版： 新疆喀什出版社
新疆电子音像出版社
地　　址： 乌鲁木齐市西虹西路 36 号
邮　　编： 830000
发　　行： 新疆新华书店
印　　刷： 新疆八艺印刷厂
开　　本： 787mm×1092mm　1/32
印　　张： 2.5
版　　次： 2009 年 1 月第 1 版
印　　次： 2009 年 2 月第 1 次印刷
定　　价： 60.00 元 (全十册)

كىرىش سۆز

بالىلار ئەڭ غەلىتە چۈشلەرنى كۆرىدۇ. لېكىن چۈشلەردە ھاياتلىقنىڭ كۆلەڭگىسى بولىدۇ. كىشىلىك ھاياتنىڭ چۈمپەردىسى پاك دىل تەرپىدىن ئېچىۋېتىلسە بالىلار قىزىقىدۇ، چوڭلارمۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي زىلزىلىگە كېلىدۇ، خۇش بولىدۇ. چۈشتە كۆرۈلگەن ئەخمەقلىقنىڭ چىنلىقىدىن، مەسخىرىلەرنىڭ تەلتۆكۈسلىكىدىن زىلزىلىگە كەلسەڭىز، چۈشتە كۆرۈلگەن ئەخمەقلىقنىڭ نۇقسانسىزلىقىدىن، ھەر بىر ئىشنىڭ شۇنچە يېقىملىقلىقىدىن خۇش بولۇپ، كىتابنى قولىڭىزدىن چۈشۈرگىڭىز كەلمەي قالىدۇ.

«ئەلىسىنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتىلىرى» مانا شۇنداق كىتاب. بۇ كىتاب 1867 ـ يىلى نەشر قىلىنىپ ھازىرغىچە 130 يىل بولدى. 130 يىلدا بۇ كىتابنى ئوقۇغانلارنىڭ سانىنى بىلمەك قىيىن. بولۇپمۇ ئەنگلىيە، ئامېرىكىدىكى كىچىك كىتابخانىلار ئىچىدە بۇ كىتابنى ئوقۇمىغانلار يوق دېيەرلىك. كىشىلەر ئۇنى دراما قىلىپ ئۆزگەرتىپ سەھنى-

لەردە ئويناپ چىقتى؛ كىنو قىلىپ ئىشلەپ ئېكرانلاردا قويدى. مانا مۇشۇلاردىن كىشىلەرنىڭ بۇ كىتابنى قانچىلىك ياقتۇرىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

بۇ كىتابنىڭ ئەسلىي ئاپتورى ئەنگلىيىلىك لېۋىس كاررول (Lewis Carrol)، ئۇنىڭ ھەقىقىي ئىسمى چارلىز لۇتۋىدگې دوگسون (Charles Lutwidge Dodgson، 1832 ــ 1891).

بۇ تەرجىمە نۇسخىسى ئەسلىي ئەسەرنىڭ بەشتىن بىر قىسمىغا توغرا كېلىدۇ.

فەن چۈەن

1997 ـ يىل 8 ـ ئاي

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

مۇندەرىجە

توشقان ئۇۋىسىغا چۈشۈپ كېتىش 1

كۆز يېشى كۆلچىكى 6

ئۇۋاللىق تارىخى 13

ئاق توشقاننىڭ ئۆيىدە 21

كېپىنەك قۇرتىنىڭ تەكلىپى 28

قارىمۇچ ئاشخانىسى ۋە چوشقا بالا 33

ساراڭلارنىڭ چاي زىياپىتى 41

خانىشنىڭ توقماق توپ مەيدانى 47

سوراق 54

سوراقخانىدىكى ئالتوپىلاڭ 60

يېڭى نەشرىگە قوشۇمچە سۆز 63

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكىن ئادرېسى

توشقان ئۇۋىسىغا چۈشۈپ كېتىش

ئەلىس ھەدىسى بىلەن ئۆستەڭ بويىدا ئولتۇرۇپ، بەكارچىلىقتىن زېرىكىشكە باشلىدى. ھەدىسىنىڭ قولىدىكى كىتابقا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويدى. لېكىن ھەدىسىنىڭ كىتابىدا نە رەسىم، نە پاراڭ يوق، ھەقىقەتەن زېرىكىشلىك ئىدى.

ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىن ئەلىس مۈگدەشكە باشلىدى. ئەلىس روھسىز ھالەتتە ئويغا پاتتى: ياۋا جۇخار گۈلىدىن گۈلچەمبىرەك ياسىسام بولارمۇ، زادى نېمە قىلسام بولار؟ شۇ ئەسنادا قىزغۇچ كۆزلۈك ئاق توشقان ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

بۇ توشقان يۈگۈرۈپ كېتىپ بېرىپ: «ئاپلا! ئاپلا! كېچىكىپ قالىدىغان بولدۇم» دەيتتى. لېكىن بۇ ئىشلارنى ئەجەبلىنەرلىك ھېسابلىغىلى بولمايدۇ. ئەجەبلىنەرلىكى ھېلىقى

توشقان جىلىتكىسىنىڭ يانچۇقىدىن قويۇن سائىتىنى چىقى-
رىپ، بىر قاراپ قويۇپلا ئالدىراش ـ تېنەش قېچىپ كەتتى.
بۇنى كۆرگەن ئەلىس ئەجەبلىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ
كەينىدىن يۈگۈردى.

ئاق توشقان ئوتلاقتىن ئۆتۈپ، دەرەخ ئاستىدىكى تۆ-
شۈككە كىرىپ كەتتى. ئەلىسمۇ نېمە بولارىنى ئويلىمايلا ئە-
گىشىپ تۆشۈككە كىردى. باشتا توشقان ئالدىغا مېڭىۋەردى،
كېيىن بىر يەرگە بارغاندا پەسكە چۈشۈپ كەتتى. ئەلىس بەك
تېز يۈگۈرگەنلىكتىن ئۆزىنى تۇختىتىۋالالماي چوڭقۇر قۇ-
دۇققا چۈشۈپ كەتتى.

چۈشە ـ چۈش، چۈشە ـ چۈش، بىر ھازادىن كېيىن
ئەلىس بىر دۆۋە شاخ ۋە قۇرۇق چۆپلەر ئۈستىگە گۈپ
قىلىپ چۈشتى.

ئەلىسنىڭ ھېچ يېرى ئاغرىمىدى. ئۇ دەرھال ئورنىدىن
تۇرۇپ ئۈستىگە قارىۋېدى، قاپقاراڭغۇ كۆرۈندى؛ ئالدىغا قارى-
ۋېدى ئۇزۇن كەتكەن تار يولدا ھېلىقى ئاق توشقان يۈگۈرۈپ
كېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ دەرھال توشقاننىڭ كەينىدىن يۈگۈردى.
توشقان دوقمۇشتىن بۇرۇلىدىغان چاغدا ئەلىس يېتىشىۋې-
لىشقا ئاز قالغانىدى. لېكىن توشقان دوقمۇشتىن بۇرۇلۇپلا
غايىب بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇزۇن ۋە پاكار ئۆيگە كىرىپ قال-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

غانلىقىنى ھېس قىلدى.

ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدە نۇرغۇن ئىشىك بار بولۇپ، ھەممىسى قۇلۇپلانغانىدى. ئەلىس ئەينەكتىن ياسالغان ئۈچ پۇتلۇق شىرەدىن كىچىككىنە ئالتۇن ئاچقۇچنى تاپتى. لېكىن ئاچقۇچنى ئىشىكلەردىكى قۇلۇپلارغا سېلىۋېدى، قۇلۇپ ئېچىلمىدى. كېيىن ئۇ قىسقا پەردىنىڭ ئارقىسىدىكى ئىشىكنى كۆرۈپ قالدى. ئىشىكنىڭ ئېگىزلىكى بىر چىدەك كېلەتتى. ئالتۇن ئاچقۇچنى بۇ ئىشىكتىكى قۇلۇپقا سېلىۋېدى، ئاچقۇچ چۇشۇپ قۇلۇپ ئېچىلدى. ئىشىكنىڭ كەينىدە چاشقان كامېرىدىنمۇ كىچىك بىر تارچۇق كۆرۈندى. ئۇ يۈكۈنۈپ تۇرۇپ تۆشۈك ئىچىگە قاراپ ئاجايىپ گۈزەل بىر باغنى كۆردى.

ئۇنىڭ بۇ قاراڭغۇ ئۆيدىن چىقىپ، باغچىغا بېرىپ ئوينىغۇسى كەلدى. لېكىن ئىشىك بەك كىچىك بولغاچقا، ئۇنىڭ بېشىمۇ سىغمايتتى، تېخى ئۇنىڭ گەۋدىسى تۇرسا، قانداقمۇ كىرگىلى بولسۇن. ئۇ راسا تەقەززا بولۇۋاتقاندا، بىر بوتۇلكىنى كۆرۈپ قالدى. بوتۇلكىغا چاپلانغان قەغەزگە «مېنى ئىچىڭ» دېگەن خەتلەر يېزىلغانىدى.

ئەلىس بوتۇلكىغا زەڭ سېلىپ قاراپ چىقتى، ئۇستىدە «زەھەرلىك دورا» دېگەندەك خەتلەر كۆرۈنمەيتتى. شۇنىڭ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى

بىلەن ئۇنى يۈرەكلىك تېتىپ كۆردى. ئۇنىڭ تەمى ئەلىس ئىچىپ كۆرگەن ياخشى ئىچىملىكلەرنىڭكىگە ئوخشايتتى. شۇڭا، بىردەمدە ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

ئۇنى ئىچىپ بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي، ئەلىس ئاستا ـ ئاستا كىچىكلەپ بىر چى كەلگۈدەك بولۇپ قالدى. بۇ چاغدا ئەلىس ئىنتايىن خۇش بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇ كىچىك ئىشىكتىن كىرىپ، باغچىغا بارالايدىغان بولغانىدى.

لېكىن ئەلىس ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە ئالتۇن ئاچقۇچنى شىرەگە قويۇپ قويغانلىقى يادىغا كەلدى. ئۇ ئاچقۇچنى ئېلىش ئۈچۈن شىرەنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئۈستىگە قولى يەتمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ شىرەنىڭ پۇتىغا يامىشىپ باقتى. لېكىن بەك سىلىق بولغاچقا، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۈستىگە چىقالمىدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ بىچارە ئولتۇرۇپ يىغلىۋەتتى.

بىردەم يىغلىغاندىن كېيىن شىرەنىڭ ئاستىدا بىر ئەينەك قۇتا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. قۇتىنى ئېچىپ قارىۋىدى ئىچىدە كىچىك تورت بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە «مېنى يەڭ» دېگەن خەتلەر ئۈزۈم بىلەن تىزىپ قويۇلغانىدى.

ئەلىس چوڭلاپ ياكى كىچىكلەپ كېتىشى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرماي ھېلىقى تورتنى يەۋەتتى.

كۆز يېشى كۆلچىكى

ئەلىس تورتنى يەپ بولۇپ، ئاستا ـ ئاستا چوڭىيىشقا باشلىدى. ئاخىرىدا بېشى تورۇسقا تاقاشتى، ئەمدى ئۇنىڭ بويى كەم دېگەندە توققۇز چى كېلەتتى.

ئەلىس قولىنى سوزۇپ، ئۈستەلدىكى ئالتۇن ئاچقۇچنى ئالدى ـ دە، كىچىك ئىشىكنىڭ ئالدىغا باردى.

لېكىن ھازىرقى ئەلىس ھەدىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئەلىستىن كۆپ چوڭ بولۇپ، پەقەت بىر كۆزى بىلەن ھېلى-قى ئىشىكتىن گۈللۈكنى ئارانلا كۆرەلەيتتى. باغچىغا قانداق-مۇ كىرەلىسۇن؟

شۇنىڭ بىلەن ئەلىس جايىدا ئولتۇرۇپ ھۆكىرەپ يىغ-لاشقا باشلىدى.

ئەلىس بىردەم يىغلىغاندىن كېيىن، يىراقتىن «شىپ ـ شىپ» قىلغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ئۇ ئالدىراپ كۆز ياش-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

لىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، زەن قويۇپ قارىۋىدى، ھېلىقى ئاق توشقان كېلىۋېتىپتۇ. توشقان ناھايىتى چىرايلىق كىيىنگەن

بولۇپ، بىر قولىدا بىر جۈپ ئاق پەلەي، يەنە بىر قولىدا يەلپۈگۈچ بار ئىدى. ئۇ ئالاقزادە بولۇپ يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ: «ھەي، كىنەز خانىم! كىنەز خانىم! ئۇنى شۇنچە ئۇزۇن ساقلىتىپ قويدۇم. مېنى كۆرسە چوقۇم يەۋېتىدۇ!» دەيتتى.

تۇشقان يېقىنلاشقاندا ئەلىس ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلماقچى بولۇپ، قورقۇمسىرىغان ھالدا بوش ئاۋازدا:

— خاپا بولمىسىڭىز، ئەپەندىم، — ئەلىسنىڭ گېپى تۈگىمەي تۇرۇپ تۇشقان قاتتىق چۆچۈپ، قولىدىكى ئاق پەلەي بىلەن يەلپۈگۈچنى تاشلىۋېتىپ، بەدەر قاچقىنىچە ئۆزىنى قاراڭغۇ جايغا ئالدى.

ئەلىس پەلەي بىلەن يەلپۈگۈچنى يەردىن ئالدى. زالنىڭ ئىچى ئىسسىق بولغاچقا، ئۆزىنى يەلپۈپ تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە: «ۋايجان، بۈگۈن ئەجەب قىزىق ئىشلارنى كۆردۇمغۇ!» دېدى. ئۇ تۈنۈگۈنكى ئۆزىنى يادىغا ئېلىپ، ھازىرمۇ ئۆزى ياكى ئەمەسلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ، دەرسلىك كىتابتىكى جۈملىلەرنى يادلاپ باقتى، لېكىن خاتا يادلاپ قويدى. ئۇ ئۆزىنى تونۇيالمىغۇدەك بولۇپ قالغانىدى. بىر ئادەم تىكەندەك يالغۇز قالسا نېمىدېگەن ئازابلىق ـ ھە! ئۇ شۇلارنى ئويلاش بىلەن يەنە ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

يىغلا ـ يىغلا، ئۇ يىغلاۋېتىپ قولىغا قاراپ سالدى. قولىدىكى ھېلىقى توشقان كىيگەن ئاق پەلەينى كۆرۈپ ناھايىتى ھەيران قالدى. ئۇ: «مەن چوقۇم يەنە كىچىكلەپ كەتتىم» دەپ ئويلاپ، ئورنىدىن تۇرۇپ شىرەنىڭ يېنىغا بېرىپ، بويىنى ئۆلچەپ باقتى. دەرۋەقە، كۆپ كىچىكلەپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئىككى چىغا كېلىپ قالغان بويى داۋاملىق كىچىكلەۋاتاتتى. ئۇ بۇنىڭ يەلپۈگۈچنىڭ كارامىتىدىن بولۇۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالدى ـ دە، يەلپۈگۈچنى دەرھال تاشلىۋەتتى، شۇنداق قىلىپ ئۆزىنى قۇتقۇزۇپ قالدى. بولمىسا كىچىكلەۋېرىپ يوقاپ كەتكەن بولاتتى.

«نېمىدېگەن خەتەرلىك» دېدى ئەلىس ئەرۋايى ئۇچقان ھالدا.

بۇ چاغدا ئەلىس ئۇشتۇمتۇت تېيىلىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشتى. «پولتۇڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تۇزلۇق سۇغا بويىنىغىچە كىرىپ كەتتى. ئۇ دېڭىزغا چۈشۈپ كەتتىممىكىن، دەپ ئويلىغانىدى. كېيىن قارىسا، دېڭىز ئەمەس بايا بويى توققۇز چى بولۇپ قالغاندا تۆككەن كۆز ياشلىرىدىن ھاسىل بولغان كۆلچەك ئىكەن.

ئەلىس ياش كۆلچىكىدە ئۈزدى. ھەرقانچە ئۈزۈپمۇ

چىقىش يولى تاپالمىدى. كېيىن يىراقتىن سۇنىڭ شالاپ ـ شۇلۇپ قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇ يەرگە ئۈزۈپ بېرىپ قارىدى. بېشىنى كۆتۈرۈپ يوغان مورژىنى كۆردى. كېيىن ئۆزىنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكى يادىغا كەچتى ـ دە، دەرھال چۈشەندى، بۇ خۇددى ئۆزىگە ئوخشاش كۆلچەككە چۈشۈپ كەتكەن بىر چاشقان ئىدى.

ئەلىس ئويلىنىپ قالدى: بۇ يەردە ھەممە نەرسە غەلىتە ئىكەن، چاشقانمۇ گەپ قىلالىشى مۇمكىن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سۆز ئاچتى:

— ھەي چاشقان! سەن كۆلچەكتىن چىققىلى بولىدىغان يەرنى بىلەمسەن؟ مەن تولا ئۈزۈپ ھېرىپ كەتتىم، ھەي چاشقان.

چاشقان ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قاراپ قويدى. لېكىن ھېچنېمە دېمىدى.

ئەلىس ئۇ ئىنگلىزچىنى بىلمەيدىكەن، چوقۇم فرانسىيە چاشقىنى، دەپ ئويلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەلىس فرانسۇز تىلى دەسلىكىدىكى بىرىنچى جۈملىنى يادىغا ئېلىپ، كىتاب يادلىغاندەك فرانسۇزچە: «مېنىڭ مۈشۈكۈم نەدە؟» دېدى.

چاشقان بۇ گەپنى ئاڭلاپ سۇ يۈزىگە سەكرەپ چىقىپ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

قورقىنىدىن غال ـ غال تىترىگىلى تۇردى. بۇ ھالىنى كۆرگەن ئەلىس دەرھال ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدى:

ــ ئاپلا، كەچۈرگىن كەچۈرگىن! مەن سىنىڭ مۈشۈككە ئۆچلۈكۈڭنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

ــ ھە، مۈشۈكنى ياخشى كۆرمەيمەن، ــ دېدى چاشقان چىرقىراق ئاۋاز بىلەن، ــ مېنىڭ ئورنۇمدا سەن بولغان بولساڭ، مۈشۈكنى ياخشى كۆرەمتىڭ!؟

ئەلىس ئۇنىڭغا تەسەللى ئېيتتى:

ــ ماقۇل، ماقۇل، ئۇنى ئىككىنچى تىلغا ئالماي، ــ ئەلىس ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن يەنە سورىدى:

ــ سەن... سەن... سەن ئىتنى ياخشى كۆرەمسەن؟ ــ ئەلىس چاشقاننىڭ ئۈندىمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، گېپىنى خۇشاللىق بىلەن داۋاملاشتۇردى:

ــ قوشنىمىزنىڭ كۈچۈكى بەك ياخشى. ئۇنى ئەكېلىپ ساڭا كۆرسىتىپ قويغۇم كېلىۋاتىدۇ. ئۇنى بىر دېھقان باقىدۇ. بىلەمسەنكىن، دېھقاننىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ چاشقاننى كۆرسىلا تۇتۇۋالىدىكەن...

ئاپلا، ئەلىس يەنە خاتا گەپ قىلىپ چاشقاننى رەنجىتىپ قويدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان چاشقان جىنىنىڭ بارىچە

ئۈزۈپ، ئۇنىڭدىن يىراقلاشقا باشلىدى.

ئەلىس مۇلايىم تەلەپپۇزدا چاشقاننى چاقىرىپ:

— چاشقان، كەتمىگىن، يېنىپ كەل، مۈشۈك بىلەن ئىتنى ياخشى كۆرمىسەڭ، ئەمدى ئۇلارنى تىلغا ئالمايلى، — دېدى.

چاشقان بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، يەنە ئەلىسنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى، ئۇ غەزەپتىن تاترىپ كەتكەنىدى. ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

— قىرغاققا چىقايلى، شۇ يەردە ساڭا تارىخىمنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئاڭلىساڭ مېنىڭ نېمىشقا مۈشۈك بىلەن ئىتقا ئۆچلۈكۈمنى بىلىپ قالىسەن.

دېمىسىمۇ شۇنداق قىلىشقا توغرا كېلەتتى. چۈنكى كۆلگە ئۆردەك، تۆگىقۇش، شاتۇت، بۈركۈت ھەم بىر قىسىم ئاجايىپ ـ غارايىپ ھايۋانلار توشۇپ كەتكەنىدى.

ئەلىس ئالدىدا ئۈزۈپ يول باشلىدى. ئۇلار ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قىرغاققا چىقىۋالدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

ئۇۋاللىق تارىخى

قىرغاقتا جەم بولغان بۇ بىر توپ «ئادەم» نىڭ ھەممىسىنىڭ بەدىنى ھۆل بولۇپ، خاپا كۆرۈنەتتى، يەنە كېلىپ بىئارام بولاتتى.

بىرىنچى مەسىلە قانداق قىلىپ بەدىنىنى قۇرۇتۇش ۋە ئىسسىتىش بولدى. ھەممەيلەن بۇ ھەقتە خېلى مەسلىھەت قىلدى. ئەلىس ئۇلار بىلەن كىچىكىدىن تونۇشىدىغاندەك ئىنتايىن يېقىن بولۇپ كەتكەنىدى.

بۇ چاغدا چاشقان ۋارقىراپ سۆزلىدى:

— ئولتۇرۇڭلار، ھەممىڭلار ئولتۇرۇڭلار، سىلەرنى بىردەمدىلا قۇرۇتۇپ ھەم ئىسسىتىپ قويىمەن، — شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن ئولتۇردى.

چاشقان ئالىيجاناب مۆتىۋەر سىياقىدا يۆتىلىپ قويۇپ، تارىخ دەرسلىكىدىكى ئاجايىپ - غارايىپ جۈملىلەرنى كىتاب

يادلىغاندەك يادلاشقا باشلىدى. بەزى ئىسىملارنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە ئەستە قالدۇرۇشنىڭ تەسلىكىدىن ھەممەيلەن ھاڭ ـ تاڭ قالدى. ئەلىس:

— بۇ گەپلەر مېنى پەقەت قىزىقتۇرالمىدى. خۇددى شام چايناۋاتقاندەك بولدۇم، — دېدى.

— ياخشى ئەمەسمۇ، — دېدى چاشقان، — شام ئادەمنى قۇرۇتىدۇ ھەم ئىسسىتىدۇ. يەپ يۇتقان بولساڭ قۇرۇپ، ئىسسىپ قالامسەن؟

ئەلىس ئەندىشە ئىچىدە جاۋاب بەردى:

— ياق، ئىسسىمىدىم، بايىقىغا ئوخشاش ھۆل پېتى توڭلاپ تۇرۇۋاتىمەن.

چەتتە تۇرغان تۆگىقۇش بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، جىددىي ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن گەپ باشلىدى:

— ئۇنداق بولسا، تەكلىپىم شۇكى، ھەممىمىز كوللېكتىپ يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزەيلى.

— كوللېكتىپ يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى دېگەن نېمە؟ — دېدى ئەلىس چۈشەنمەي.

— ھە، مۇشۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئۆزىمىز بىر قىلىپ بېقىشىمىز لازىم، — دېدى تۆگىقۇش.

تۆگىقۇش يەرگە داڭگال بىلەن يۇملاق قىلىپ مۇسابىقە لىنىيىسىنى سىزدى. ئاندىن مەيداندىكىلەرنى لىنىيىنىڭ بۇ تەرىپىدە تۇرغۇزدى ھەمدە:

— تەييارلان، يۈگۈر، — دەپ ۋارقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن كۆپچىلىك مۇشۇ يۇملاق لىنىيە بويىچە يۈگۈرۈشكە باشلىدى. يېرىم سائەتتەك يۈگۈرۈپ ھەممەيلەننىڭ بەدىنى ئىسسىدى، شۇ ئەسنادا تۆگىقۇش ئۇشتۇمتۇت يەنە ۋارقىرىدى:

— مۇسابىقە ئاياغلاشتى! — كۆپچىلىك ھاسىرىغان پېتى كېلىپ تۆگىقۇشتىن:

— كىم ئۇتۇپ چىقتى، كىم ئۇتۇپ چىقتى؟ — دەپ سوراشتى.

تۆگىقۇش خېلى ئويلانغان بولسىمۇ، قانداق جاۋاب بېرىشنى بىلەلمىدى. تۆگىقۇش ئاخىر سۆز ئاچتى:

— ھەممىمىز ئۇتتۇق، ھەممىمىزگە مۇكاپات بېرىلىشى كېرەك.

— مۇكاپاتنى كىم بېرىدۇ، — دەپ چۇرقىراشتى كۆپچىلىك.

— ئەلۋەتتە ئۇ بېرىدۇ، — دېدى تۆگىقۇش بارمىقى بىلەن ئەلىسنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

كۆپچىلىك يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئەلسىنى قورشىۋالدى.

— مۇكاپاتنى بەر، مۇكاپاتنى چاققان بەر!

ئەلىس نېمە قىلارىنى بىلەلمەي، يانچۇقىنى ئاختۇرۇۋې-دى تۇزلۇق سۇدا ھۆل بولمىغان بىر قۇتا كەمپۈت چىقىپ قالدى. ئەلىس كەمپۈتنى مۇكاپات تەرىقىسىدە كۆپچىلىككە تارقىتىپ بەردى.

لېكىن بىر تال كەمپۈت كېمىيىپ قېلىپ، چاشقانغا كەمپۈت تەگمىدى.

— مەن مۇكاپاتلانماسلىقىم كېرەكمۇ؟ — دېدى چاشقان.

— سەنمۇ مۇكاپاتلىنىشىڭ كېرەك، — دېدى تۆگىقۇش ئەلسىنىڭ قولىدىكى بىر تال كەمپۈتنى ئېلىپ چاشقانغا بەردى. كەينىگە بۇرۇلۇپ ئەلىستىن:

— يانچۇقىڭدا يەنە نېمە بار؟ — دەپ سورىدى.

— بار - يوقى بىرلا ئويماق بار، — دېدى ئەلىس مەيۈس ھالدا.

— ئەكەل، — دېدى تۆگىقۇش.

كۆپچىلىك ئەلسىنى يەنە قورشىۋالدى. تۆگىقۇش ئوي-ماقنى جىددىي رەۋىشتە ئەلىسقا ئۇزىتىپ «بىز سىنىڭ بۇ

www.uyghurkitap.com

چىرايلىق ئۆيماقنى كۆلۈپ تۇرۇپ قوبۇل قىلىشىڭنى سوراي-مىز» دېدى. ئۇنىڭ گېپىگە ھەممەيلەن ئاپىرىن ئېيتتى.

لېكىن ئەلىسقا بۇ بەك كۆلكىلىك تۇيۇلدى. كۆپچىلىكنىڭ ئەستايىدىل تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، كۈلۈۋېتىشكە پېتىنالماي ئەستايىدىل قىياپەتتە تەزىم قىلىپ، ئۆيماقنى ئالدى.

بۇ چاغدا بايا چاشقاننىڭ تارىخىمنى سۆزلەپ بېرىمەن، دېگىنى ئەلىسنىڭ يادىغا كېلىپ، چاشقاندىن تارىخىنى سۆزلەپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

چاشقان چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ سۆزىنى باشلىدى:

— ھەي! مېنىڭ ھېكايەم قويرۇقى مىسكىن ئۇزۇن ھېكايە...

ئەلىس چاشقاننىڭ قويرۇقىنىڭ ھەقىقەتەن ئۇزۇنلۇقىنى كۆردى. لېكىن نېمىشقا ئۇنى مىسكىن دەيدىكىنە؟ ئەلىسنىڭ ئەقلى يەتمىدى. شۇڭا، چاشقان ھېكايە ئېيتىۋاتقاندا پۈتۈنلەي مۇشۇ خىيال بىلەنلا بەند بولدى.

چاشقان سۆزلەۋېتىپ، ئەلىسنىڭ كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىماۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئەلىسقا قاتتىق تەلەپپۇزدا:

— سەن كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىمىدىڭ، خىيالىڭ نەدە؟ — دېدى. ئەلىس ناھايىتى كەمتەرلىك بىلەن:

— كەچۈرگىن، مېنىڭچە سەن بەشىنچى دوقمۇشقا بۇرۇلدۇڭ، — دېدى.

— نەدىكى دوقمۇش، — چاشقان قاتتىق ئاچچىقلاندى.

— يەردىكى قومۇش دەمسەن؟ — دېدى ئەلىس، — مەن ساڭا تېپىشىپ بېرەي.

چاشقان غەزەپلىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— كۆتۈر بۇنداق گەپلىرىڭنى! سەن ماڭا ھاقارەت كەلتۈردۇڭ!

ئەلىس بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ چاتاق تېرىغانلىـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

قىنى تۇيۇپ، ئۇنىڭغا يالۋۇردى:

ــ قەستەن قىلمىدىم، ھېكايەڭنى داۋاملاشتۇرساڭچۇ.

لېكىن چاشقان ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمەي، ناھايىتى تېزلا كېتىپ قالدى.

ئەلىس ناھايىتى پۇشايمان يېگەندەك ئۆز ـ ئۆزىگە: «مېنىڭ دىنام (ئۇلارنىڭ ئۆيىدىكى مۈشۈك) بولۇپ قالسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى، چاشقاننى بىردەمدىلا تۇتۇپ كېلەتتى» دېدى.

شاتۇت دىنانىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەي، ئەلىستىن سورىدى:

ــ بىئەدەپلىك قىلىپ سوراپ باقاي، دىنا دېگىنىڭ كىم بولىدۇ؟

ــ دىنا دېگەن مېنىڭ مۈشۈكۈم، ئۇ دېگەن چاشقاننى قالتىس تۇتىدۇ. ھە راست، ئۇ تېخى كىچىك قۇشلارنى تۇتۇشنىمۇ بىلىدۇ، تېخى! كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە كىچىك قۇشلار ئۇنىڭ قورسىقىغا كىرىپ بولىدۇ، ــ دەپ گويا نۇتۇق سۆزلىگەندەك خۇشاللىق بىلەن سۆزلەپ كەتتى.

بۇ سۆز كۆپچىلىكنى ئالاقزادە قىلىۋەتتى. بەزى قۇشلار ئالدىراپ مېڭىشتى.

ئەلىس ئۇلارنىڭ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، پۇشايمان قىلىپ: «بايام دېنانىڭ گېپىنى چىقارمىسام بوپتىكەن، قەدىرلىك مۈشۈكۈم! سېنى قاچانمۇ كۆرەرمەن»، شۇنداق دەپ بىچارە ئەلىسنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلىۋەتتى.

بىردەمدىن كېيىن تاق ـ تاق قىلغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ئۇ ھېلىقى چاشقان نىيىتىدىن يېنىپ ھېكايە ئېيتىپ بېرىشكە كەلگەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىپكتىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

ئاق توشقاننىڭ ئۆيىدە

كېلىنىۋاتقىنى چاشقان ئەمەس، ھېلىقى ئاق توشقان ئىدى. ئۇ خۇددى بىر نېمىسىنى يىتتۈرۈپ قويغاندەك ئەتراپ-قا پەرىشانلىق بىلەن قارايتتى.

ئەلىس ئۇنىڭ يەلپۈگۈچ بىلەن ئاق پەلەينى ئىزدەۋاتقان-لىقىنى پەرەز قىلدى. بۇ چاغدا ئەلىسمۇ ھەممە يەرنى ئىزدى-شىپ بەردى، لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ تاپالمىدى. ئۇ كۆل-چەكتە ئۈزۈپ يۈرگەندىن بۇيان ھەممە نەرسە ئۆزگەرگەندەك ئىدى. ھەتتا ھېلىقى ئەينەك شىرە ۋە كىچىك ئىشىكلىك زالمۇ كۆزدىن يوقالغانىدى.

ھايال ئۆتمەيلا توشقان ئەلىسنى كۆرۈپ مۇنداق دېدى:

— مارىيە، بۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسەن؟ دەرھال ئۆيگە بېرىپ، پەلەي بىلەن يەلپۈگۈچنى ئەكەل، چاققان ماڭ!

ئەلىسنىڭ قورقۇپ ئەرۋايى ئۇچتى، ھېچنېمىنى ئاڭقى-

رالماي ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە يۈگۈردى.

ئۇ يۈگۈرۈپ بىر كىچىك ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ قالدى. ئىشىكتە مىس تاختاي ئېسىقلىق بولۇپ، ئۇنىڭغا «ئاق توشقاننىڭ ئۆيى» دەپ يېزىلغانىدى. ئۇ ئۆيگە كىردى.

بۇ ئۆينىڭ دېرىزە تۈۋىدە بىر شىرە بولۇپ، ئۈستىدە بىر يەلپۈگۈچ ۋە ئاق ئەلتىردىن تىكىلگەن ئۈچ جۈپ پەلەي تۇراتتى. ئۇ يەلپۈگۈچ بىلەن بىر جۈپ پەلەينى قولىغا ئالدى. ئۆيدىن چىقاي دەپ تۇرۇۋېدى، ئەينەك يېنىدىكى كىچىك بوتۇلكىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى. بوتۇلكىدا «مېنى ئىچىڭ» دېگەن خەتلەر بولمىسىمۇ، ئەلىس: «ئىچىپ باقسام چوقۇم بىرەر قىزىقچىلىق چىقىدۇ» دەپ ئويلاپ، بوتۇلكىدىكىنى ئىچىشكە باشلىدى. دەرۋەقە، بوتۇلكىدىكى سۇيۇقلۇقنىڭ يېرىمىنى ئىچىپ بولالمايلا، ئۇنىڭ بېشى تورۇسقا تاقىشىپ قالدى. ئەلىس بېشىنى پەس قىلىۋالدى، لېكىن ئۇ يەنىلا ئۆسۈۋاتاتتى. ئاخىر يەردە يېتىشقا مەجبۇر بولدى. بىر قولىنى ئىشىك تەرەپكە سوزدى، يەنە بىر قولىنى دېرىزىدىن چىقىرىپ، بىر پۇتىنى مورىغا تىقىپ قويدى، ئەمدى ئۇ تالاغا چىقالمايتتى.

نەچچە مىنۇت ئۆتۈپ تالادىن توشقاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

— مارىيە، مارىيە! پەلىيمنى ئەكەل، — توشقان ئۇنى ئىزدەپ كەلگەنىدى. ئەلىس قورقىنىدىن غال ـ غال تىترەپ كەتتى، ئۇنىڭ تىترىكىدىن پۈتۈن ئۆيمۇ لەرزىگە كەلدى. بىردەمدىن كېيىن توشقان ئىشىكنى ئاچقىلى كەلدى.

لېكىن ئىشىككە ئەلىسنىڭ بىلىكى تىرىلىپ قالغاچقا، ئىشىك ئېچىلمىدى. ئۇنىڭ «دېرىزىدىن كىرەي» دېگىنى ئاڭلاندى.

توشقان دېرىزە تۈۋىگە كەلدى. ئەلىس قولىنى چىقىرىپ چاڭگال سالدى، ئۇ ھېچنېمىنى تۇتالمىغان بولسىمۇ، چىرقىرىغان ئاۋاز بىلەن گۈپ قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەينەكلەرنىڭ سۇنغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ بۇ ئاۋازلارغا ئاساسلىنىپ توشقان پارنىكتەك بىر نېمىنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، دەپ پەرەز قىلدى.

ئارقىدىنلا توشقاننىڭ ئاچچىقلانغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— باسىن، باسىن، نەدىسەن؟ تېز كېلىپ مېنى يۆلە، مېنى يۆلە!

ئەينەكنىڭ سۇنغان ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى.

— باسىن، دەپ باققىنە، دېرىزىدىكى نېمە ئۇ؟

— ۋاي ئاللا! بېگىم، ئۇ قول!

— قول! ۋۇ، ساراڭ، نەدە ئۇنداق يوغان قول بولسۇن؟

بۇ چاغدا ئەلىس ئالقىنىنى ئېچىپ يۇمغانىدى، يەنە چىرقىرىغان ۋە ئەينەكلەرنىڭ سۇنغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

بىر ئازدىن كېيىن ھارۋا چاقىنىڭ ئاۋازى، شۇنىڭدەك

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

گۇدۇك ـ گۇدۇك سۆزلىشىشلەر ئاڭلاندى:

«يەنە بىر شوتىچۇ؟... مەن بىرنىلا ئاپتىمەن، يەنە بىرنى بىيل ئەكىلىۋاتقان... بىيل ئەكەل، ماۋۇ بۇلۇڭغا قوي... بولمايدۇ، تېخى يېرىمىغىمۇ يەتمەيدىكەن... مورىدىن كىم چۈشىدۇ... بىيل چۈشىدۇ... بىيل، خوجايىن سېنى مورىدىن چۈشسۇن دەيدۇ!»

قانداقتۇر بىرنەرسە مورىدىن ئەلىسنىڭ پۇتىغا چۈشۈۋېدى، ئەلىس كۈچەپ بىرنى تەپتى.

«بىيل ئۇچۇپ چىقتى» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا «قانداقراق؟ نېمە كۆردۇڭ؟... تېزرەك ئېيتقىنا... ۋايجان، نېمە بولۇپ كەتكىنىنى بىلەلمىدىم... هازىر كۆڭلۈم ئالاقزادە بولۇپ، يۈرىكىم ئورنىغا چۈشمەيۋاتىدۇ. پۈرژىنىغا ئوخشاش بىرنەرسە مېنى ‹پاق› قىلىپ ئېتىپ چىقىرىۋەتتى».

ئىككى مىنۇتتىن كېيىن، ئۇلار ئالدىراش ھەرىكەتكە كەلدى. توشقاننىڭ «ئاۋۋال بىر چېلەك بىلەن سىناپ باقايلى» دېگىنى ئاڭلاندى.

شۇنىڭ بىلەن بىردەمدىن كېيىنلا دېرىزىدىن تاشلار مۆلدۈردەك ئېتىلىشقا باشلىدى. بۇ تاشلار پولغا چۈشۈپ كاللەك ـ كاللەك تورتلارغا ئايلىنىپ قالدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغى ئادرېسى

ئەلىس «ئۇنىڭدىن بىرەر پارچە يېسەم بەلكىم كىچىكلەپ قالارمەن» دەپ ئويلاپ، بىر پارچىنى يېۋىدى، دېگەندەك شۇ زامان كىچىكلىدى. ئۇ كىچىكلەپ ئىشىكتىن پاتقۇدەك بولغان چاغدا ئۆيدىن ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى.

سىرتتا بىرمۇنچە كىچىك ھايۋان ۋە قۇشلار بىچارە پاتمىچۇقنى ــ ھېلىقى بىيلنى چۆرىدەپ تۇراتتى. ئۇلار ئەلىسنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئېتىلدى. لېكىن ئەلىس جىنىنىڭ بارىچە قېچىپ تىنچ ئورمانلىققا بېرىۋالدى.

ئەلىس ئورمانلىقتا بىر تۈپ چېچەكسەيگە يۆلىنىپ ھاردۇق ئالدى. يېنىدىكى موگۇنىڭ ئېگىزلىكى ئۇنىڭ بويى بىلەن تەڭ كېلەتتى. ئەلىس پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، بوينىنى سوزۇپ، موگۇنىڭ ئۈستىدە نېمە بارلىقىنى كۆرۈپ باقماقچى بولۇپ قارىۋىدى، يوغان يېشىل كېپىنەك قۇرتىغا كۆزى چۈشتى. ھېلىقى كېپىنەك قۇرتى موگۇنىڭ چوققىسىدا ئولتۇرۇپ، تۇركىيىنىڭ ئۇزۇن چىلىمىنى شوراپ بەخىرامان ئولتۇراتتى.

كېپىنەك قۇرتىنىڭ تەكلىپى

كېپىنەك قۇرتى بىلەن ئەلىس بىر هازاغىچە ئۈنچىقماي بىر ـ بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى. ئاخىر بولماي كېپىنەك قۇرتى ئاغزىدىكى چىلىمنى ئالدى ـ دە، مۈگدەك بېسىۋالغان ئادەمدەك ئەزمىلىك بىلەن سۆز ئاچتى:

— سەن كىم بولىسەن؟

ئەلىس ئويلىنىۋېلىپ، خىجالەت ئىچىدە جاۋاب بەردى:

— مەن... مەن هازىرچە بىر نېمە دېيەلمەيمەن، ئەپەندىم، بۈگۈن ئەتىگەن كىملىكىمنى بىلەتتىم. لېكىن كېيىن نەچچە قېتىم ئۆزگەردىم. هازىر ئۆزۈمنىڭ كىملىكىنى بىلەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. ئىشەنمىسىڭىز قاراپ بېقىڭ، ئەپەندىم.

— قارىمەيمەن!

— ئەپەندىم، بۇنىڭدىنمۇ ئېنىقراق چۈشەندۈرەلمەيمەن، بىر كۈندە شۇنچە كۆپ ئۆزگىرىپ گاڭگىراپ قالدىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدى كېپىنەك قۇرتى.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى ئەلىس ناھايىتى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن، — مەن كۆرگەندەك ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلارنى كۆرۈپ باقمىغان ئوخشىمامسىز؟ سىزمۇ بىر كۈندە نەچچە قېتىم ئۆزگىرىپ باققان بولسىڭىز، چوقۇم ھەيران قالاتتىڭىز، شۇنداق ئەمەسمۇ - يا؟

— ھەرگىز ئۇنداق بولمايمەن.

— ئەمىسە، — دېدى ئەلىس سەل ئويلىنىۋېلىپ، — سىزنىڭ تۇيغۇڭىز بىلەن مېنىڭكى ئوخشىمىسا كېرەك. لېكىن مەن راست گاڭگىراپ قالدىم، بىر خىل قىياپىتىمنى ئون مىنۇتمۇ ساقلاپ قالالمايمەن.

— سەن قانچىلىك بولساڭ بولاتتى؟

— ئەپەندىم، ئەگەر سىزگە باشقىچە تۇيۇلمىسا يەنە ئازراق ئېگىزلىۋالسام بولاتتى. ئادەم ئۈچ سۇڭ كېلىدىغان بوي بىلەن بەكمۇ بىچارە بولۇپ قالىدىكەن.

— بۇ ئىنتايىن مۇۋاپىق بوي!

— لېكىن مەن بۇ بويغا كۆنەلمىدىم.

— ئۇزۇن ئۆتمەيلا كۆنۈپ قالىسەن، — كېپىنەك قۇرتى سۆزىنى تۈگىتىپ يەنە چىلىمىنى شوراشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

بىر ~ ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ئاغزىدىن چىلىمىنى ئېلىۋېتىپ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئەسنىۋالدى. ئاندىن بىر كېرىلىۋېتىپ موگۇدىن چۈشتى ـ دە، ئوتلاقتا ئۆمىلەۋېتىپ:

ــ بىر تەرىپى سىنى ئېگىزلىتىدۇ، يەنە بىر تەرىپى كىچىكلىتىدۇ، ــ دەپ قويدى.

ــ نىمىنىڭ بىر تەرىپى؟ ــ ئەلىس چۈشىنەلمەي سورىدى. «موگۇنىڭ» دەپ قويۇپلا، ھەش ـ پەش دېگۈچە كېپىنەك قۇرتى كۆزدىن غايىب بولدى.

ئەلىس موگۇغا زەن قويۇپ قارىدى. موگۇ يۇمىلاق بولۇپ ئۇ تەرەپ، بۇ تەرەپنى پەرقلەندۇرگىلى بولمايتتى. ئەلىس قوللىرىنى سوزۇپ، موگۇنى قۇچاقلىدى ـ دە، ھەربىر قولىغا بىر پارچىدىن موگۇ سۇندۇرۇۋالدى.

ئەلىس ئىككى قولىدىكى موگۇغا قاراپ «بۇنىسى قايسى تەرەپ، ئۇنىسى قايسى تەرەپ بولار؟» دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قويۇپ، ئوڭ قولىدىكىدىن بىر چىشلەم يەپ سىناپ باقماقچى بولدى. ئاغزىغا سېلىشىغا ئېڭىكىگە بىر نېمە قاتتىق تەگكەندەك بولدى ــ ئەسلىدە ئېڭىكى پۇتىغا تاقاشقانىدى.

بۇنداق تېز ئۆزگىرىشتىن ئۇ قورقۇپ كەتتى. ھازىر كىچىكلەپ «ئادەم»گە ئوخشىماي قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ، سول قولىدىكى موگۇنى دەرھال ئاغزىغا سالماقچى بولدى.

لېكىن ئېڭىكى ئېغىزىنى ئاچالمىغۇدەك دەرىجىدە پۇتىغا تا-
قىشىپ قالغاچقا، بىرنېمىلەرنى قىلىپ يۈرۈپ ئازراق چىش-
لىۋالغانىدى، بوينى سەل ئۇزاردى.

كېيىن سول قولىدىكى موگۇدىن يەنە يېدى. لېكىن
كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئەلىس مۆرىسىنىمۇ كۆرەلمەيدىغان
بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئىنتايىن ئۇزۇن بوينى دەرەخلەر ئارى-
سىدىن چىقىپ تۇراتتى، ئۇ ئورمانلىقتىكى ھەرقانداق دەرەخ-
تىن ئېگىز ئىدى.

ئەلىسنىڭ بوينى يىلانغا ئوخشاش ھەريانغا خالىغانچە
تولغىناتتى. ئۇ بوينىنى ئېگىپ ئوڭ قولىدىكى موگۇنى
ئازراق يېگەنىدى، بوينى قىسقاردى. ئەلىس ئوڭ قولىدىكى-
دىن بىر چىشلەم، سول قولىدىكىدىن بىر چىشلەم يەپ، بۇ-
رۇنقى ئېگىزلىكىگە كەلگەندە، ھېلىقى باغ يادىغا كېلىپ شۇ
باغقا بارماقچى بولدى.

بىردەم مېڭىپ تۇيۇقسىز بىر ئوچۇقچىلىققا چىقىپ
قالدى. بۇ يەردە ئېگىزلىكى تۆت چى كېلىدىغان بىر كىچىك
ئۆي بار ئىدى. ئەلىس «بۇنداق ئېگىز بويۇم بىلەن كىرسەم،
ئۇلار چوقۇم قورقۇپ كېتىدۇ» دەپ ئويلاپ، ئوڭ قولىدىكى
موگۇدىن بىر چىشلەم يەپ، توققۇز سۇڭ ئېگىزلىككە ئۆز-
گىرىپ، ھېلىقى ئۆيگە قاراپ ماڭدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن ئادرېسى

قارىمۇچ ئاشخانىسى ۋە چوشقا بالا

ئەلىس ئۆيىنىڭ يېنىدا بىر ~ ئىككى مىنۇت تۇرۇپ، فورما كىيگەن بېلىقباشلىق ئادەمنىڭ ئورمان ئىچىدىن چىقىپ، قولىنىڭ كەينى بىلەن ئىشىكنى قاتتىق ئۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئىشىكنى ئاچقىلى چىققان ئادەممۇ فورما كىيگەن بولۇپ، چىرايى پاقىغا ئوخشايتتى. ھېلىقى فورما كىيگەن بېلىقباشلىق ئادەم ئۆزى بىلەن تەڭ دېگۈدەك يوغان خەتنى قولتۇقىدىن ئېلىپ پاقا ئادەمگە بەرگەندىن كېيىن جىددىي رەۋىشتە: «كىنەز خانىمغا تېگىدۇ، خانىش ئۇنى توقماق توپ ئويناشقا تەكلىپ قىلىدۇ» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزئارا تەزىم قىلىشىپ، بېلىقباش ئادەم قايتىپ كەتتى. ئىشىكنى ئاچقىلى چىققان پاقا خىزمەتكار ئىشىك ئالدىدا ساراڭدەك ئاسمانغا قاراپ ئولتۇراتتى.

ئەلىس ئىشىكنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، ئىشىكنى بوش

www.uyghurkitap.com

چەكتى، ھېلىقى پاقا خىزمەتكار ئۇنىڭغا:

ــ ئىشىك قاققىنىڭ بىكار، مەنمۇ ساڭا ئوخشاش تالادا تۇرسام، ئەگەر ئىچىدە بولغان بولسام، سېنى كىرگۈزەتتىم، لېكىن ھازىر مەنمۇ بۇ يەردە تۇرۇپتىمەن. ئۆيدىكىلەر قاتتىق ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشىۋاتىدۇ، ئىشىك چېكىلگەننى ھېچكىم ئاڭلىمايدۇ، ــ دېدى.

ــ ئەمىسە بىز قانداق كىرىمىز؟

ــ بۇ يەردە ئەتە تاڭ ئاتقۇچە ئولتۇرماقچىمەن.

ــ لېكىن بۇ يەردە ئولتۇرۇۋېرىمەن. ئولتۇرىمەن، ماڭـمەن، ماڭىمەن، ئولتۇرىمەن. بۈگۈندىن ئەتىگىچە، ئەتىدىن ئۆگۈنگىچە...

ــ ئەمىسە مەن نېمە قىلىمەن؟

ــ مەن مۇشۇنداق قىلىمەن.

ئەلىس ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ تىتىلداپ كەتتى. بۇ دەلتىگە ھېچنېمىنى چۈشەندۈرگىلى بولمىغۇدەك دەپ ئويلاپ، ئۆزى ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ كەتتى.

ئىشىكتىن كىرگەندىلا بىر ئاشخانا بولۇپ ئىس ـ تۈـتەككە توشقانىدى. كىنەز خانىم ئۈچ پۇتلۇق كىچىك ئورۇنـدۇقتا ئولتۇرۇپ بالا بېقىۋاتاتتى. بىر موماي ئوچاق بېشىدا

چوڭ قازاندىكى شورپىنى ئىلەشتۈرۈۋاتاتتى.

— شورپىغا قارىمۇچ جىق سېلىنىپ كېتىپتۇ! — ئەلىس توختىماي چۈشكۈرۈپ ئارانلا شۇ گەپنى دېيەلىدى.

كىنەز خانىممۇ پات ـ پات چۈشكۈرۈپ تۇراتتى، ھېلىقى بوۋاقمۇ بىر تەرەپتىن يىغلاپ، بىر تەرەپتىن چۈشكۈرەتتى. پەقەت موماي بىلەن يوغان مۈشۈكلا چۈشكۈرمەيتتى، مۈشۈك ئوچاقنىڭ يېنىدا ھىجىيىپ ياتاتتى.

كۈلگۈنچەك مۈشۈكنى كۆرگەن ئەلىس ھەيران بولۇپ، ئېھتىيات بىلەن سورىدى:

— مۈشۈكىڭىز نېمىشقا مۈشۈنداق كۈلۈپ تۇرىدۇ؟

— باشقا يۇرتنىڭ مۈشۈكى بولغاچقا كۈلۈپ تۇرىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى كىنەز خانىم قوپاللىق بىلەن.

بۇ چاغدا موماي قازاننى ئېچىپ، قولىغا چىققانلىكى نەرسىنى كىنەز خانىم ۋە بوۋاققا قارىتىپ قالايمىقان ئاتقىلى تۇردى. لېكىن كىنەز خانىم قىلچە پەرۋا قىلمايتتى، بوۋاق ئەسلىدىلا قاتتىق يىغلاۋاتقاچقا، ئۇ نەرسىلەرنىڭ بوۋاققا تەگكەن ـ تەگمىگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى.

لېكىن ئەلىس قورقۇپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى. ئالدى- راپ ـ تېنەپ:

www.uyghurkitap.com

— ۋايجان، نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟ قاراڭ، بالىنى ئۈرۈپ كاردىن چىقىرىپ بولدىڭىز!

— ھىم! — دېدى كىنەز خانىم قوپاللىق بىلەن، — ھەممە ئادەم باشقىنى قويۇپ، ئۆز ئىشىغا كۆڭۈل بۆلگەن بولسا يەر شارى ھازىرقىدىنمۇ تېز ئايلانغان بولاتتى!

ئاندىن كېيىن كىنەز خانىم ناھايىتى يېقىمسىز بىر ئەللەي ناخشىسىنى ئېيتىشقا باشلىدى. ھەر مىسرانىڭ ئاخىرىدا بوۋاقنى قاتتىق سىلكىپ قوياتتى. ئەللەي ناخشىسىنى تۈگىتىپ، كىنەز خانىم بوۋاقنى ئەلىسنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپ بەردى.

— ئاله، خالىساڭ بىرئاز كۆتۈرۈپ قوي، مەن ھازىر خانىش بىلەن توقماق توپ ئوينىغىلى بارىمەن.

شۇنداق دەپ ئۇ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

بوۋاقنىڭ چىرايى غەلىتە بولۇپ، كۆزلىرى كىچىك، قۇلاقلىرى يوغان، بۇرنى ئۇزۇن، خارتىلداپ نەپەس ئالاتتى. يىغلىغاندا كۆزىدىن ياش چىقمايتتى، ھەمىشە خورتۇلداپ تۇراتتى. ئەلىس كۆپ ئويلاپ، ئاخىر «بۇ چوشقا كۈچۈكى ئىكەن» دېگەن يەرگە كەلدى. بۇنداق نەرسىنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ يۈرۈشمۇ گەپ بولدىمۇ، ئەلىس ئۇنى يەرگە قويۇپ

بېرىپ، ئورماننىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

ئورمانلىقتا بىر مۈشۈكنىڭ شاخ كەينىگە مۆكۈۋېلىپ كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئەلىس ئۇنىڭدىن سورىدى:

— ئېيتىپ بەرسەڭ، بۇ يەردىن كېتىش ئۈچۈن قايسى يولدىن ماڭسام بولىدۇ؟

مۈشۈك ئوڭ پۇتى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «ئاۋۇ تەرەپتە شىلەپىچى بار» دېدى، سول پۇتى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «ماۋۇ تەرەپتە مارت توشقىنى ئولتۇرىدۇ»، «ھەر ئىككىلىسى ساراڭ» دەپ قوشۇپ قويدى.

— ساراڭلارنىڭ يېنىغا بېرىشنى خالىمايمەن، — دېدى ئەلىس.

— ئۇنىڭغا ئامال يوق، — دېدى مۈشۈك، — چۈنكى بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى ساراڭ. مەنمۇ ساراڭ، سەنمۇ ساراڭ.

— ساراڭلىقىمنى نەدىن بىلىسەن؟

— سەن چوقۇم ساراڭ، بولمىسا بۇ ياققا يولىمايتتىڭ.

ئەلىس گەپ قىلمىدى، چۈنكى ئويلىغانسېرى گاڭگىراپ قېلىۋاتاتتى. ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ئەلىس مۈشۈكنىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە، مارت توشقىنى تۇرىدىغان تەرەپكە

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قاراپ ماڭدى. «مارت توشقىنى ئىنتايىن قىزىق بولسا كېرەك، چۈنكى هازىر ماي ئېيى، ئۇ ئۇنچىۋالا ساراڭلىق قىلماس» دەپ ئويلىدى. خېلى ماڭغاندىن كېيىن مارت توشـقىنىنىڭ ئۆيىنى كۆردى: ئۆينىڭ تۇرخۇنى توشقاننىڭ قۇلىـقىغا ئوخشايتتى. ئۆگزە توشقان تۈكىدە يېپىلغانىدى. ئۆي ناـهايىتى چوڭ بولۇپ، ئەلىس يېقىن بېرىشقا پېتىنالماي، سول قولىدىكى موگۇنى بىر چىشلەم يەپ، ئىككى چى ئېـگىزلىكتە بولۇۋالدى ـ دە، ئۆيگە قاراپ ئېھتىيات بىلەن ماڭدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

سارائلارنىڭ چاي زىياپىتى

ھېلىقى ئۆينىڭ ئالدىدىكى دەرەخ تۈۋىگە شىرە قويۇلغانىدى. مارت توشقىنى بىلەن شىلەپچى ئۇ يەردە چاي ئىچىشىۋاتاتتى. بىر ئۇيقۇچى چاشقان ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇلار ئۇنى تىرەنچۈك قىلىپ، قوللىرىنى ئۇستىگە ئارتىۋالغان ھالدا، پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇراتتى.

ئۈزۈنچاق شىرە خېلى چوڭ بولسىمۇ، بىر بۇرجەككە قىسىلىشىۋالغانىدى. ئۇلار ئەلىسنى كۆرۈپ: «جاي قالمىدى، جاي قالمىدى» دەپ چۇرقىرىشىپ كەتتى.

ئەلىس خاپا بولۇپ:

— جاي جىق تۇرمامدۇ، — دېگىنىچە توشقاننىڭ يېنىدىكى يۇمىلاق ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

مارت توشقىنى ئەلىسنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، قىزغىنلىق بىلەن.

— ھاراق ئىچەمسەن؟ — دېدى.

ئەلىس شىرەگە زەن سېلىپ قارىدى، شىرەدە چايدىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى.

ئەلىس سەل خاپا بولۇپ: «ھاراق يوق تۇرۇپ، ئادەمنى ھاراققا تەكلىپ قىلىش ئەدەپسىزلىك بولمامدۇ؟» دېدى.

— سېنىڭ ھېچبىر تەكلىپسىز ئولتۇرغىنىڭنىڭ ئۆزى ئەدەپسىزلىك، — دېدى مارت توشقىنى جاۋابەن.

— شىرەگە شۇنچىۋالا چىنە ـ قاچا تىزىپ قويۇپسىلەر. مېھمان ئۈچىڭلارلا ئەمەسسىلەر؟ — دېدى ئەلىس.

شىلەپىچى بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆزىنى چەكچەيتتى. لېكىن ئەلىستىن:

— بۈگۈن ئايغا نەچچە؟ — دەپ سورىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ـــ ئايغا تۆت بولدى، ـــ ئەلىس ئويلىنىۋېلىپ جاۋاب بەردى. شىلەپچى:

ـــ ئىككى كۈننى خاتا ئېيتتىڭ! ـــ دېگەندىن كېيىن خاپا بولۇپ مارت توشقىنىغا:

ـــ ساڭا ئېيتىپ قوياي، سائەتنى سېرىقمايغا چىلاشقا بولمايدۇ، ـــ دېدى.

ـــ لېكىن بۇ دېگەن ئەڭ ياخشى سېرىقماي تۇرسا، ـــ دېدى مارت توشقىنى ناھايىتى كەمتەرلىك بىلەن.

ـــ لېكىن بىرمۇنچە بولكا ئۇۋاقلىرى كىرىپ كەتتى. بولكا توغرايدىغان پىچاقنى سائەتنى مايلاشقا ئىشلەتمەسلىكىڭ كېرەك ئىدى.

مارت توشقىنى سائەتنى ئېلىپ ئىستاكانغا بىردەم چىلىغاندىن كېيىن، ئىستاكاندىن ئېلىپ ئىنچىكىلەپ قاراشقا باشلىدى.

ـــ بۇ سائەتتىن كۈننى كۆرگىلى بولىدىكەن، لېكىن سائەتنىڭ نەچچە بولغانلىقىنى كۆرگىلى بولمايدىكەنغۇ؟ ـــ دەپ ئەجەبلىنىپ سورىدى ئەلىس.

ـــ سائەتنىڭ نەچچە بولغانلىقىغا قاراپ نېمە قىلىدۇ؟ ـــ دېدى شىلەپچى غودۇڭشۇپ.

ـــ سائەتنىڭ نەچچە بولغانلىقىغا قارىمىساڭلار ۋاقىتنى

ئىسراپ قىلىۋېتىسىلەر، ــ دېدى ئەلىس سەممىلىك بىلەن.

ــ ئەگەر سەنمۇ ۋاقىت بىلەن بىزدەك تونۇش بولغان بولساڭ، ــ دېدى شىلەپچى، ــ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ھەققىدە گەپ قىلمىغان بولاتتىڭ.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ سەن ئەلۋەتتە چۈشەنمەيسەن، ــ دېدى شىلەپچى تەكەببۇرلۇق بىلەن، ــ پەرەز قىلىشىمچە سەن ۋاقىت بىلەن سۆزلىشىپمۇ باقمىغاندەك قىلىسەن.

ــ راست، سۆزلىشىپ باقمىدىم. لېكىن مۇزىكا ئۆگەنگەندە ۋاقىتقا كەلتۈرۈپ چالاتتىم، ــ دېدى ئەلىس.

ــ ئۇنى چېلىۋەرسەڭ ئۇ ئۇنامتى؟ ــ دېدى شىلەپچى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ ئۇنىڭ بىلەن ئاغىنىدارچىلىقىڭ ياخشىراق بولسا، ۋاقىتنىڭ قانداق بولۇشىنى ئارزۇ قىلساڭ شۇنداق بولىدۇ. مەسىلەن: ئەتىگەن سائەت يەتتىدە سەن مەكتەپكە بېرىشىڭ كېرەك. ئەگەر ۋاقىتنىڭ قۇلىقىغا بىر ئېغىز ياخشى گەپ قىلىپ قويىدىغان بولساڭ، «دىررىدە» پىرقىراپ، سائەت 11 يېرىمغا كېلىدۇ. بۇ دەل تاماق يەيدىغان ۋاقىت.

ــ لېكىن قورسىقىم ئاچمىغان تۇرسا، ــ دېدى ئەلىس.

www.uyghurkitap.com

— دەسلەپتە ئاچماسلىقى مۇمكىن، — دېدى شىلەپىچى ناھايىتى كۈچەپ چۈشەندۈرۈپ، — لېكىن سائەتنى 11 يېرىمدا قانچىلىك تۇرغۇزساڭ بولىۋېرىدۇ.

— سەن شۇنداق قىلامتىڭ؟

— ئۇنداق قىلالمايمەن، — دېدى شىلەپىچى مەيۈسلىنىپ، — بىر قېتىم ناخشا ئېيتقاندا خاتا ئېيتىپ قويۇپ، ۋاقىتنى رەنجىتىپ قويدۇم، شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭدىن بىر نېمە تەلەپ قىلسام ئۇنىمايدىغان بولۇۋالدى. شۇڭا ھازىر ۋاقىت ھەمىشە ئالتىدە تۇرىدۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئەلىس شىرەدە نېمە ئۈچۈن شۇنچە كۆپ ئىستاكان، چەينەكلەرنىڭ تۇرغانلىقىنى چۈشەندى. چۈنكى ئالتە دەل چاي ئىچىدىغان ۋاقىت ئىدى.

بۇ چاغدا مارت توشقىنى ئەسنەپ تۇرۇپ گەپ قىستۇردى: «باشقا گەپ قىلايلىچۇ، ئۇيقۇچى چاشقان ھېكايە ئېيتىپ بەرسۇن».

بۇ چاغدا ئۇلار ئۇيقۇچى چاشقاننىڭ بۇرنىغا ئىسسىق چاي قويدى، چاشقان كۆزىنى ئېچىپ، ئۇزۇن ئەسنىۋېتىپ ھېكايىسىنى باشلىدى.

— بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا ئۈچ ئاچا - سىڭىل ئۆتۈپتىكەن، ئۇلار بىر قۇدۇقتا تۇرىدىكەن...

شۇنداق دەپ قويۇپ ئۇيقۇچى چاشقان كۆزىنى يۇمۇپ ئۇخلاشقا باشلىدى. شلەپچى ئۇنىڭ بۇرۇتىنى قاتتىق تارتۋىدى، ئۇيقۇچى چاشقان چىرقىراپ ئويغىنىپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى. شۇنداق قىلىپ بىردەم سۆزلەپ، بىردەم ئۇخلاپ قانچىلىك ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمىدى.

ئەلىس بۇلارغا قاراپ ئولتۇرۇۋېرىپ بەك زېرىكىپ كېتىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى، نەچچە قەدەم مېڭىپ، كەينىگە قاراپ ئۇلارنىڭ ھەدەپ قاتتىق ئۇخلاۋاتقان ئۇيقۇچى چاشقاننى چەينەككە تىقىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ئەلىس ئورمانلىقتىكى يولدا كېتىۋېتىپ، يوغان دەرەخنىڭ ئۈستىدىكى بىر ئىشىكنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، ئىشىكتىن كىرىپ كەتتى.

ئىشىكنىڭ ئىچى باشقا جاي ئەمەس، ئۇ بۇرۇن يىغلىغان ئۆي ئىدى. ئۇ ھېلىقى ئەينەك شىرەنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە «ئەمدى ئوبدان ئوينىۋالىدىغان بولدۇم» دەپ، ئالتۇن ئاچقۇچنى ئېلىپ باغنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. ئاندىن ئۇ يانچۇقىدىكى موگۇدىن بىر چىشلەم يەپ، بىر چى كەلگۈدەك پاكارلىغاندا ھېلىقى تار يول بىلەن مېڭىپ، چىرايلىق باغقا ئاخىر يېتىپ باردى.

خانىشنىڭ توقماق توپ مەيدانى

باغچىنىڭ ئىشىكىگە يېقىن يەردە ئاق ئېچىلغان بىر تۈپ چوڭ ئەتىرگۈل دەرىخى بار ئىدى. لېكىن ئۈچ باغۋەن گۈللەرنى قىزىلغا بوياۋاتاتتى. ئەلىس بىردەم قاراپ تۇرۇپ ھېچنېمىنى چۈشەنمەي ئۇلاردىن سورىدى.

— ھەي، — دېدى ئۇلارنىڭ بىرى، — قاراڭ خېنىم، بۇ يەرگە قىزىل ئەتىرگۈل تىكىش كېرەك ئىدى، بىز ئېقىنى تىكىپ قويۇپتۇق، ئەگەر خانىش بىلىپ قالسا كاللىمىزنى ئالىدۇ. شۇڭا ئۇ يېتىپ كەلمەستە...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە بىرسىنىڭ تۇيۇقسىز ۋارقىرىغىنى ئاڭلاندى:

— خانىش كەلدى! خانىش!

ھېلىقى ئۈچى دەرھال يەرگە يۈكۈنۈشتى. خانىشنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن ئەلىس ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى.

ئالدى بىلەن كالتەك كۆتۈرۈۋالغان ئون ئەسكەر، كەينىدىن ئون ئەمەلدار، ئۇلارنىڭ كەينىدىنلا ئون شاھزادە ۋە مەلىكە، ئۇلارنىڭ كەينىدىن نۇرغۇن مېھمان كېلىۋاتاتتى. ئاق توشقانمۇ شۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىدى. ئۇلارنىڭمۇ كەينىدىن تاجنى ئىككى قوللاپ تۇتۇۋالغان قىزىل يۈرەك (تاپان) ياساۋۇل، ئەڭ ئاخىرىدا پادىشاھ بىلەن خانىش كېلىۋاتاتتى.

قوشۇن ئەلىسنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، ھەممىسى توختاپ ئۇنىڭغا قارىدى. خانىش قوپال تەلەپپۇزدا:

— بۇ قىزچاق كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

ئەلىس ئەدەپ بىلەن جاۋاب بەردى:

— ئالىيلىرىنىڭ بەختى زىيادە بولغاي، ئىسمىم ئەلىس بولىدۇ.

— ياخشى، سەن توقماق توپ ئويناشنى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىدى خانىش.

— بىلىمەن، — دېدى ئەلىس ئېھتىيات بىلەن.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى خانىش ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ، — بۇياققا كەل!

ئەلىس سەپكە قوشۇلدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە «بۇگۈن ھاۋا ئەجەب ياخشى ـ ھە!» دېگەن بوش ئاۋاز ئاڭلاندى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئۇ كەينىگە قارىدى، ئەسلىدە ئۇنىڭغا ھېلىقى ئاق توشقان گەپ قىلىۋاتاتتى. توشقان ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ چاتاق تاپقان ئەلىس ئىكەنلىكىنى تونۇمىدى. «شۇنداق» دېدى ئەلىس «كىنەز خانىم قېنى؟» دەپ سورىدى كىنەز خانىمنى يادىغا ئېلىپ.

— كىنەز خانىم ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپ، تۈرمىگە قاماپ قويۇلدى، — دېدى ئاق توشقان ئېھتىيات بىلەن، — چۈنكى ئۇ خانىشنى بىر كاچات سالغانىدى...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە خانىش گۈلدۈرمامىدەك ۋارقى-رىدى:

— كۆپچىلىك ئورنۇڭلارغا بېرىپ تۇرۇڭلار!

شۇنىڭ بىلەن ھەممىسى ئۇياق - بۇياققا يۈگۈرۈپ، پاتى-پاراق بولۇپ كەتتى. بىر ~ ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ئۆز جايىنى تېپىشتى. شۇنىڭ بىلەن توپ ئويناش باشلاندى. بۇ دۇنيا بويىچە ئەڭ غەلىتە توپ مەيدانى ئىدى: يەر ئېگىز - پەس، ئازراقمۇ تۈز يېرى يوق ئىدى. تىرىك كىرپە توپ قى-لىنغان، قىزىل قاقىر كالتەك قىلىنغان، ئەسكەرلەر ئېگى-لىپ تۆت ئاياغلىق بولۇپ ۋاراتا ھاسىل قىلغانىدى. خانىش دائىم ئاچچىقلاپ، ھەر مىنۇتتا دېگۈدەك: «ئۇنىڭ كاللىسىنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن ئادرېسى

ئېلىڭلار، كالىلىسىنى ئېلىڭلار!» دەپ ۋارقىرايتتى.

توپنى بۇنداق ئويناش ئۇسۇلىدىن ئەلىس گاڭگىراپ قالدى. ئۇ بىرەر يول تېپىپ تىكىۋەتمەكچى بولدى. شۇ ئەسنادا بوشلۇقتا كۆلگۈنچەك مۈشۈكنىڭ بېشى تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ ئەلىسقا:

ــ سېنىڭچە قانداقراقكەن؟ ــ دېدى.

ئەلىس سەممىيلىك بىلەن جاۋاب بەردى:

ــ مېنىڭچە ئۇلار ئادىل ئوينىمايدىكەن، ھەممىشە ئۇرۇشىدىكەن، قائىدىسىمۇ يوق ئىكەن.

ــ خانىش ساڭا ياردىمۇ؟ ــ دەپ سورىدى بوش ئاۋازدا.

ــ ئۇنى ئازراقمۇ ياقتۇرمىدىم. ئۇ ناھايىتى... ــ ئۇ كەينىدە خانىشنىڭ تىڭشاۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدى ـ دە، دەرھال گېپىنى ئۆزگەرتىۋالدى، ــ توپقا ناھايىتى ئۇستىكەن، مەن ئۇنىڭغا ھەرگىز تەڭ كېلەلمىگۈدەكمەن.

خانىش كۈلۈمسىرەپ:

ــ كىم بىلەن گەپلىشىۋاتىسەن؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئاۋۇ دوستۇم ــ كۆلگۈنچەك مۈشۈك بىلەن.

چەتتە تۇرغان پادىشاھ:

ــ ئۇ ماڭا ياقمىدى، بىراق، خالىسا، قولۇمنى سۆيۈپ قويسا بولىدۇ، ــ دېدى.

— سۆيمەيمەن، — دېدى مۈشۈك.

— ئەمىسە كاللاڭنى ئالىمەن، — دېدى غەزەپلەنگەن پادىشاھ.

پادىشاھ جاللاتنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن ئۆزى يەردىن كەتتى. ئەلىس يىراقتىن خانىشنىڭ «كاللىسىنى ئېلىڭلار!» دەپ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان ئۈچ ئادەمنى كۆرۈپ باققىلى باردى. ئۇ يېنىپ كەلگەندە پادىشاھ جاللات بىلەن تاكاللىشىۋاتاتتى.

— تېنى يوق كاللىنى كەسكىلى بولمايدۇ، — دەيتتى جاللات.

— كاللىسى بولغانىكەن كەسكىلى بولىدۇ! — دەيتتى پادىشاھ.

ئەلىس ئۇلارغا نەسىھەت قىلغۇدەك گەپ تاپالماي:

— بۇ كىنەز خانىمنىڭ مۈشۈكى، ئەڭ ياخشىسى شۇنىڭدىن سوراڭلار، — دېدى.

شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ جاللاتقا بۇيرۇدى:

— ئۇ تۈرمىدە، ئۇنى ئېلىپ كەل!

جاللات ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كەتتى. لېكىن كىنەز خانىم كەلتۈرۈلگەندە بولسا بوشلۇقتىكى مۈشۈكنىڭ بېشى پۈتۈنلەي غايىب بولغانىدى. پادىشاھ بىلەن جاللات ھەممە

www.uyghurkitap.com

يەرنى ساراڭلاردەك ئاختۇرۇشقا باشلىدى، باشقىلار توپ ئويني-غىلى كەتتى.

خانىش كىنەز خانىمنى كۆرۈپ قېلىپ «كاللاڭنى ئالايمۇ ياكى دەرھال كۆزۈمدىن يوقىلامسەن؟» دەپ ۋارقىرىدى.

كىنەز خانىم ئەلۋەتتە كاللىسىنىڭ ئېلىنىشىنى خالىمايتتى، ئۇ دەرھال يوقالدى.

خانىش ئەلىس بىلەن مەيداندا داۋاملىق توپ ئوينىدى. خانىش توختىماي ئۇرۇشۇپ تۇراتتى، ھېلى بۇنىڭ «كاللىسىنى ئېلىڭلار!» دەپ ۋارقىرىسا، ھېلى ئۇنىڭ «كاللىسىنى ئېلىڭلار!» دەيتتى. ئاخىرىدا پادىشاھ، ئەلىس، خانىشتىن باشقا ھەممە ئادەم دېگۈدەك ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

بۇ چاغدا خانىش ئەلىسقا دەرغەزەپ بىلەن:

— مەن قايتىپ ئۇلارنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈشىنى نازارەت قىلىمەن، — دېدى.

ئەلىس يالغۇز زېرىكىپ تۇرغاندا، يىراقتىن «سوراق باشلاندى، دېلونى سوراق قىلىش باشلاندى!» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

ئەلىس ئاۋاز ئاڭلانغان تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى.

سوراق

ئەلىس سوراقخانىغا كىرىپ، تاپان پادىشاھ بىلەن خا- نىشنىڭ تەختتە ئولتۇرغانلىقىنى، يەنە نۇرغۇن زاسىپداتىل ۋە چەتتىن ئاڭلىغۇچىلارنىڭ بارلىقىنى كۆردى. ئۇ يەردە ھەر خىل قۇشلار، ھايۋانلار، قارتىلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۇرغان تاپان ياساۋۇل زەنجىر بىلەن باغلانغان بولۇپ، يېنىدا بىر ئەسكەر ئۇنى ساقلاۋاتاتتى. پادىشاھنىڭ يېنىدا بىر قول- دا قېلىن قەغەزگە يېزىلغان ئالاقىلەرنى، يەنە بىر قولىدا مىس كانايىنى تۇتۇپ توشقان تۇراتتى. سوراقخانىنىڭ ئوتتۇر- سىدىكى شىرەنىڭ ئۈستىگە بىر تاۋاق گۆشنان قويۇلغانىدى.

پادىشاھ سوتچى، 12 ئادەم زاسىپداتىل ئىدى.

12 زاسىپداتىلنىڭ ئالدىدا خەت يازىدىغان بىردىن تاش تاختاي بولۇپ، ھەممىسى بېشىنى ئېگىپ بىر نېمىلەرنى يې- زىۋاتاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر تارقىتىش ئادرېسى

ئەلىس بۇ 12 ئادەمگە قاراپ، يېنىدىكى قىزىل سۇمۇرۇغدىن سورىدى:

— سوراق باشلانمىغان تۇرسا، ئۇلار نېمە يېزىۋاتىدۇ؟

— ئۇلار سوراق تۈگىگەندە ئۇنتۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ئۆزىنىڭ ئىسىملىرىنى يېزىۋاتىدۇ، — دېدى قىزىل سۇمۇرغ.

— ۋۇ، گالۋاڭلار! — ئەلىس تىللىدى يۇ، دەرھال ئاغزىنى يۇمدى. چۈنكى ئاق توشقان «جىم بولۇڭلار!» دەپ تۇۋلاۋاتاتتى.

ئەلىس زاسېداتىللارنىڭ كەينىگە تۆيدۇرماي بېرىپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ «ۋۇ، گالۋاڭلار» دەپ يېزىپ قويغانلىقىنى كۆردى. بىر زاسېداتىل تېخى «گالۋاڭ» نى قانداق يېزىشنى بىلمەي، يېنىدىكىدىن سوراپ ئاران يازدى.

بۇ چاغدا پادىشاھ «پەرمانچى شىكايەتنامىنى ئوقۇيدۇ» دەپ جاكارلىدى.

ئاق توشقان كانايىنى بىر چېلىۋېتىپ، قېلىن قەغەزنى ئاچتى ـ دە، ئوقۇشقا باشلىدى:

مەززىلىك گۆشنان پىشۇردى،
تاپان خانىش گۆش توغراپ.
ياساۋۇلنىڭ يېگۈسى كەپ،
ئېلىپ كەتتى ئوغرىلاپ!

ئارقىدىنلا پادىشاھ زاسېداتىلغا «بىرىنچى گۇۋاھچىنى كەلتۈرۈڭلار!» دېدى.

ئاق توشقان كانايىنى ئۈچ قېتىم چېلىپ «بىرىنچى گۇۋاھچى چىقسۇن» دەپ ۋارقىرىدى.

بىرىنچى گۇۋاھچى ھېلىقى شلەپچى ئىدى. ئۇ بىر قولىدا ئىستاكان، بىر قولىدا بولكا كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى ـ دە:

ــ پادىشاھ ئالىيلىرى ئەپۇ قىلسىلا، سىلەر مېنى چاقىرغاندا تېخى چېيىمنى ئىچىپ بولالمىغانىدىم.

ــ سەن چاينى قاچان ئىچىشكە باشلىغان؟ ــ دەپ سورىدى پادىشاھ.

ــ مېنىڭچە 3 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنىدىن تارتىپ ئىچىشكە باشلىغان.

ــ ياق، 15 ـ كۈنىدىن باشلاپ، ــ دېدى چەتتە تۇرغان

مارت توشقىنى.

— ياق، 16 - كۈندىن باشلاپ، — دېدى ئۇيقۇچى چاشقان.

زاسېداتىللار بۇ سانلارنى خاتىرىلىۋېلىپ، ئاندىن قوشۇپ، نەچچە يۈەن، نەچچە مو، نەچچە پۇڭ، نەچچە لىغا سۇندۇرۇپ چىقتى.

پادىشاھ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئەمسە ئىسپاتىڭنى تېز سۆزلە، بولمىسا دەرھال جېنىڭنى ئالىمەن.

بۇ گەپ شىلەپچىنى قورقىتىۋەتتى، ئۇ ھودۇقۇپ كەتكەنلىكتىن بولكىنى چىشلەيمەن دەپ ئىستاكاننى چىشلىۋالدى.

دەل شۇ چاغدا ئەلىس سەل غەلىتىلىك ھېس قىلىشقا باشلىدى، ئۇنىڭ بويى ئۆسۈۋاتاتتى، ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان ئۇيقۇچى چاشقان خاپا بولۇپ «مېنى بۇنداق قىستىما، نەپەس ئالالمايۋاتىمەن» دېدى.

ئەلىس ئۆزرىخالىق ئېيتتى:

— مېنىڭ ئامالىم يوق، مەن ئۆسۈۋاتىمەن.

— لېكىن ئۆسۈشىڭمۇ چېكى بولۇشى كېرەككۇ، كىم

ساڭا ئوخشاش بۇنداق كېلەڭسىز ئۆسىدۇ، ــ ئۇيقۇچى چاشقان ئاچچىقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ، سوراقخانىنىڭ نېرىقى چېتىگە كەتتى.

سوراق داۋاملىشىۋاتاتتى، لېكىن سورىغانسېرى سوراق تېمىدىن چەتنەپ كەتتى.

شىلەپچى تىترەپ تۇرۇپ ئىلتىجا قىلدى:

ــ مېنىڭچە، چېيىمنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن مەندىن گەپ سورىساڭلار.

پادىشاھ «سەن كەتسەڭ بولىدۇ» دېيىشىگە شىلەپچى چۈشۈپ قالغان ئايىغىغا قارىماي سوراقخانىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

پادىشاھ يەنە توۋلىدى:

ــ ئىككىنچى گۇۋاھچىنى كەلتۈرۈڭلار!

ئىككىنچى گۇۋاھچى كىنەز خانىمنىڭ ئاشخانىسىدىكى قېرى موماي ئىدى. ئۇنىڭ قولىدىكى قارىمۇچ قۇتىسى يېنىدىكى ئادەملەرنى چۈشكۈرتۈۋەتتى.

ــ ئىسپاتلىرىڭنى سۆزلە، ــ دېدى پادىشاھ.

ــ سۆزلىمەيمەن!

ــ گۆشنانىنىڭ قىيمىسى نېمىدە قىلىنغان؟

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— ھەممىسىنى قارىمۇچتا قىلغان.

— شىرىندە! ئۇنىڭ كەينىدىن مۈگدەۋاتقان بىرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئۇيقۇچى چاشقاننىڭ گېلىنى بوغۇۋېتىڭلار، — دەپ ۋارقىراپ كەتتى خانىش، — بۇرۇتلىرىنى پاكىز يۇلۇۋېتىپ، كاللىسىنى ئېلىڭلار!

شۇنىڭ بىلەن سوراقخانىدا بىرنەچچە مىنۇتقىچە غەلۋە كۆتۈرۈلدى. ھەممەيلەن جىمىغاندا موماي ئاللىقاچان قېچىپ كەتكەنىدى.

— كارىڭلار بولمىسۇن، — دەپ ۋارقىرىدى پادىشاھ، — يەنە بىر گۇۋاھچىنى كەلتۈرۈڭلار!

ئاق توشقان ئىسىملىككە قاراپ چىقىپ، يۇقىرى زىل ئاۋازدا «ئە... لىس» دەپ توۋلىدى.

سوراقخانىدىكى ئالتوپىلاڭ

ئەلىس تۇيۇقسىز ئىسمىنى ئاڭلاپ ھودۇقۇپ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرغاندا، كۆڭلىكى زاسېداتىللارنىڭ ئۈستىلىنى ئۆرۈۋەتتى. زاسېداتىللار ئاڭلاپ ئولتۇرغانلارنىڭ ئۈستىگە يىقىلىپ، پاتىپاراق بولۇپ كەتتى.

زاسېداتىللار ئۆملەپ قوپۇپ، تاشتاختا، قەلەملىرىنى تېپىۋالغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئەلىستىن سورىدى:

— بۇ ئىشنى بىلەمسەن؟

— بىلمەيمەن، — دېدى ئەلىس.

— ھېچنېمىنى بىلمەمسەن؟

— ھېچنېمىنى بىلمەيمەن!

پادىشاھ بىر دەپتەرنى قولىغا ئېلىپ، ئەستايىدىللىق بىلەن ئوقۇشقا باشلىدى: «42 ـ ماددا، بويى بىر چاقىرىمدىن ئېشىپ كەتكەنلىكى ئادەم سوراقخانىدىن چىقىپ كېتىشى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

كېرەك».

— مەن بىر چاقىرىم كەلمەيمەن! — دېدى ئەلىس.

— كېلىسەن! — دېدى پادىشاھ.

— ئىككى چاقىرىمغا يېقىنلىشىپ قالدىڭ، — دەپ سۆز قىستۇردى خانىش.

— شۇنداق بولغاندىمۇ كەتمەيمەن، — دېدى ئەلىس، — بۇ ئەزەلدىن بار قائىدە ئەمەس، بۇنى ئۆزۈڭ چىقىرىۋالغان!

— مانا مۇشۇ كىتابقا پۈتۈلگەن كونا قائىدە، — پادىشاھنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى، ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا زاسېداتىللارغا:

— سىلەر ئالدى بىلەن ئۇنىڭ گۇناھىنى بېكىتىڭلار! — دېدى.

بۇ چاغدا ئەلىس ناھايىتى چوڭلاپ، ئۇلاردىن قورقمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. شۇڭا ئۇ پادىشاھنىڭ سۆزىگە لوقما سېلىپ:

— جۆيلۈۋاتىسەن، ئالدى بىلەن گۇناھ بېكىتىش دېگەن قانداق گەپ؟ — دېدى.

خانىشنىڭ ئوغىسى قايناپ، چىرايى تاتىرىپ: «ئاغزىڭنى يۇم!» دەپ ۋارقىرىدى.

— يۇمايمەن! — دېدى ئەلىسمۇ ۋارقىراپ.

خانىش «ئۇنىڭ كالىلىسىنى ئېلىڭلار!» دەپ جىنىنىڭ بارىچە تولۇلىدى.

لېكىن ھېچكىم قول سېلىشقا پېتىنالمىدى.

ئەلىس چوڭلاپ ئەسلىگە كېلىپ قالغان بولغاچقا، ئەيمەنمەستىن:

ــ سىلەردىن كىم قورقىدۇ، سىلەر قەغەز قارتتىن باشقا نەرسە ئەمەس! ــ دېدى.

ئەلىس شۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا، قەغەز قارتلار بوشلۇققا كۆتۈرۈلۈپ ئۇنىڭ ئۇستىۋېشىغا يېغىشقا باشلىدى. ھەم چۆچۈش، ھەم غەزەپلىنىش ئىچىدە قالغان ئەلىس قارتلارنى توسۇش ئۈچۈن قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىۋەتتى...

كۆزىنى ئېچىپ، ئۆزىنىڭ ئۆستەڭ بويىدا بېشىنى ھەدىسىنىڭ يوتىسىغا قويۇپ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلدى. ھەدىسى ئەلىسنىڭ يۈزىگە چۈشكەن يوپۇرماقنى ئېلىۋېتىپ:

ــ كۆزۈڭنى ئاچ ئوبدان سىڭلىم، ئەجەب جىق ئۇخلاپ كەتتىڭغۇ؟ ــ دېدى.

ئەلىس نازۇك تەلەپپۇزدا:

ــ غەلىتە چۈش كۆرۈپتىمەن، ــ دەپ باياتىن چۈشىدە كۆرگەن كارامەتلەرنى ھەدىسىگە بىر باشتىن سۆزلەپ بەردى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

يېڭى نەشرىگە قوشۇمچە سۆز

«دۇنيا باللار ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر ھېكايىلەر» دېگەن بۇ بىر يۈرۈش كىتابنى بۇنىڭدىن 50 يىل ئىلگىرى شاڭخەي يۈگشياڭ نەشرىياتىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن تۈزۈپ تەرجىمە قىلغانىدىم. 1 ـ توپلامدىكى ئون كىتاب 1948 ـ يىلى 7 ـ ئايدا تولۇق نەشر قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، 2 ـ توپلامدىكى ئون كىتابتىن بەشى نەشر قىلىندى. 1949 ـ يىلى 5 ـ ئايدا شاڭخەي ئازاد بولغاندىن كېيىن، شاڭخەيدىكى ئىشچىلار ھەرىكىتى بىلەن بەند بولۇپ كېتىپ، داۋاملىق يېزىشقا ۋاقىت چىقىرالمىدىم.

«دۇنيا باللار ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر ھېكايىلەر» دە، دۇنيادىكى تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە مەشھۇر باللار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئاساس قىلغان ياكى مەزمۇنى باللار پسىخىكىسىغا يېقىنلاشتۇرۇلغان مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ جەۋھەرلىـ

ـرىدىن ئاددىي، ئامىباب ھەم ئەدەبىي تۈسكە ئىگە قىلىپ تۈزۈپ تەرجىمە قىلىپ، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا تىل ـ ئەدەبىيات دەرسىنىڭ دەرستىن سىرتقى ئوقۇشلۇقى قىلىپ بېرىشنى نىيەت قىلغانىدىم. تۈزۈپ تەرجىمە قىلغاندا، ئەسەر ھەجمىنى كۆپلەپ قىسقارتىشقا توغرا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئەسلىي ئاپتورنىڭ پېرسوناژلار ئوبرازىنى سۈرەتلىشى ۋە ھېكايىنى بايان قىلىشىنىڭ مۇكەممەللىكىگە نۇقسان يەتكۈزۈپ قويماسلىقتا، بالىلارنىڭ ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە دۇنيادىكى نۇرغۇن مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ جەۋھەرلىرىدىن ھۇزۇر ئېلىپ، ئۇلارنى يېقىن كەلگـسىدە مۇشۇ ئەسەرلەرنىڭ ئەسلىنى ئوقۇشقا يېتەكلەشنى مەقسەت قىلدىم. 1 ـ توپلامدىكى ئون كىتاب نەشردىن چىقىپ ئىككى ئايدىن كېيىن قايتا بېسىلدى، ئون ئايدا ئالتە قېتىم بېسىلدى، تەيۋەندىلا 70 مىڭ پارچە سېتىلدى.

بۇ يىل 4 ـ ئايدا دەۋر ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتى مەن بىلەن ئالاقىلىشىپ، بۇ كىتابلارنى قايتىدىن تىزدۇرۇپ نەشر قىلدۇرۇشنى ئۈمىد قىلدى. رازىلىقىمنى ئالغاندىن كېيىن، كۆپەيتىپ بېسىلغان نۇسخىسىنى ئەۋەتىپ بەردى. 50 يىل ئىلگىرى ئالدىراپ ـ تېنەپ يېزىلغان ئورگىناللارنى

كۆرۈپ، ھەربىر كىتابنى نەچچە قېتىمدىن ئوقۇپ، ئىملاجە-
ھەتتىن تۈزىتىش كىرگۈزدۈم ۋە تىلىنى راۋانلاشتۇردۇم
ھەمدە تۆۋەندىكى ئون كىتابنى بىر يۈرۈش قىلىپ نەشر قىلى-
دۇرۇشنى قارار قىلدىم.

بۇلار «ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتلىرى»، «دونكى-
خوت ئەپەندى»، «مىگبىر كېچە»، «ياغاچ قونچاقنىڭ ئاجايىپ
سەرگۈزەشتلىرى»، «ئاندېرسېن چۆچەكلىرى»، «سەۋزە
ساقال»، «گاللىۋېرنىڭ ساياھەت خاتىرىلىرى»، «ئىزوپ مە-
سەللىرى»، «دېڭىز سەرگەردانى روبىنزون كرۇزو»، «گرىم
چۆچەكلىرى» قاتارلىقلار.

فەن چۈن

1997 ـ يىلى 8 ـ ئاي

قىسقىچە مەزمۇنى

ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتلىرى

لېۋىس كاررول [ئەنگلىيە]

بۇ چۈشىدە ساياھەت قىلىش توغرىسىدىكى ھېكايىلەردىن ئىبارەت.

قىزچاق ئەلىس ئۆستەڭ بويىدا ئۇخلاپ قالىدۇ، بىر ئاق توشقان ئۇنى بىر يەرگە باشلاپ كېلىدۇ. ئۇ ئۇ يەردە بىردەم چوڭلاپ، بىردەم كىچىكلەپ، چىرايلىق باغچا، كۆز يېشىدىن ھاسىل بولغان كۆلچەك، كۇلەيدىغان مۈشۈك، چىلىم چېكىدىغان كېپىنەك قۇرتى، چايخانىدىكى غەلىتە مەخلۇقلار، غەلۋە قىلىپ تىنمايدىغان قارتىلار... قاتارلىق ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان نەرسىلەرنى كۆرىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى قىزىق چۈش ئىدى.

www.uyghurkitap.com

دونكىخوت ئەپەندى

سېرۋانتېس [ئىسپانىيە]

بۇ ئادەمنى كۈلدۈرۈپ تېلىقتۇرۇپ قويىدىغان شاپائەتچى توغرىسىدىكى ھېكايە.

خوجايىن دونكىخوت بىلەن خىزمەتكار سانچو ئىككىسى ئۆزلىرىنى رېتسار ۋە رېتسارنىڭ خىزمەتكارى دەپ ئاتىۋېلىپ، جاھان كېزىپ تەلۋىلىك بىلەن خىيالىنى رېئاللىق قىلىۋالىدۇ. شامال تۈگمىنىنى دىۋە، سارايىنى قورغان، مىس داسنى تۆمۈر قالپاق، قوي پادىسىنى قوشۇن... دەپ بىلىدۇ. ئارقا ـ ئارقىدىن ناھايىتى كومېدىيىلىك ئويۇنلارنى ئوينايدۇ.

مىڭبىر كېچە

ئاپتورنىڭ ئىسمى نامەلۇم [پارس]

رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، ئەجەم پادىشاھلىرىدىن بىرى ھەر كۈنى بىر خوتۇننى ئۆلتۈرىدىكەن. ۋەزىرنىڭ ئىككى قىزى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن پادىشاھقا ياتلىق

بوپتۇ. ئۇلار ھەر كۈنى كېچىسى پادشاھقا ياتلىق بوپتۇ. ئۇلار ھەر كۈنى كېچىسى پادشاھقا بىر قىزىق ھېكايە ئېيتىپ بېرىپ، پادشاھنى مەپتۇن قىلىۋاپتۇ. پادشاھ ئۇلارنى ئۆلتۈرمەپتۇ. بۇ ھېكايىلەر جەمئىي مىڭبىر كېچە ئېيتىلىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن «مىڭبىر كېچە» دېگەن كىتاب بارلىققا كەپتۇ.

بۇ كىتابقا ئەسلىي كىتابتىكى ئەڭ قىزىقارلىق، ئادەمنى ئەڭ مەپتۇن قىلىدىغان، ئەڭ ئۆزگىچىلىككە ئىگە ئەسەرلەر، يەنى «سىرلىق چىراغ» دىكى ئەگرى ـ توقاي ئاجايىپ ـ غارايىپلار، «ئەلى بابا ۋە قىرىق قاراقچى» دىكى تولۇپ تاشقان ئەقىل ـ پاراسەت، «دېڭىز سەپىرى توغرىسىدىكى ھېكايىلەر» دىكى تەڭداشسىز خېيىمخەتەرلەر كىرگۈزۈلدى.

ياغاچ قونچاقنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلىرى

كوللودى [ئىتالىيە]

بۇ ناھايىتى مول تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە ھېكايە بولۇپ، بۇنىڭدا بىر ئەسكى بالىنىڭ نۇرغۇن مۈشكۈللەرنى بېسىپ ئۆتۈپ ياخشى بالىغا ئايلىنىش جەريانى يېزىلغان.

www.uyghurkitap.com

ياغاچ قونچاق پىنوككىئو تۇغما كەپسىز، جىم تۇرمايدى-غان، ئاچ كۆز، كىتاب ئوقۇشتىن قورقىدىغان، يالغان سۆز-لەيدىغان، نەسىھەتكە كىرمەيدىغان، ئەسكىلەرگە ئەشىنىپ كېتىدىغان... بالا بولۇپ، نۇرغۇن جەۋر ـ جاپا تارتىدۇ، خەتەر-لىك ئاپەتلەرنى باشتىن كەچۈرىدۇ، نەچچە قېتىم جېنىدىن ئايرىلىشقا قىل قالىدۇ.

لېكىن كېيىن ئۆزگىرىپ، ئاخىر قۇتقۇزۇپ قېلىنىدۇ.

ئاندېرسېن چۆچەكلىرى

ئاندېرسېن [دانىيە]

بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلگەن ئاندېرسېننىڭ ئالتە پارچە چۆچىكى كىشىنى ھۇزۇرلاندۇرىدىغان مەشھۇر چۆچەكلەردۇر.

ئۇلار «بۇلبۇل»، «سەت ئۆردەك چۈجىسى»، «چوڭ كرائۇس بىلەن كىچىك كرائۇس»، «پادىشاھنىڭ يېڭى كىيىمى»، «سەرەڭگە ساتقۇچى قىزچاق» ۋە «كىچىك دىنىنى»دىن ئىبارەت. بۇ گۈزەل چۆچەكلەر كىچىك دوستلارنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالىدۇ ۋە تەربىيىلەيدۇ.

گرىم چۆچەكلىرى

ئاكا ـ ئۇكا گرىملار [گېرمانىيە]

ئاكا ـ ئۇكا گرىملارنىڭ چۆچەكلىرى چۈشىنىشلىك، ساپ، تەبىئىي، قىزىقارلىق، يۇمۇرلۇق يېزىلغان. ھېكايىنىڭ باش قەھرىمانى نۇرغۇن جەۋر ـ جاپالارنى باشتىن كەچۈرىدۇ، لېكىن ياخشىلار ياخشىلىققا، يامانلار جازاغا ئۇچراش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. بۇنىڭ تەربىيىۋى ئەھمىيىتى ناھايىتى زور.

بۇ كىتابقا ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە چۆچەكلەردىن «باشمالتاق قىز»، «ئالتۇن قۇش»، «خەنسا بىلەن گرانسا»، «شىر، ئېشەك، توقماق»، «قار بىلەن قىزىلگۈل»، «تۇمان موماي» قاتارلىق ئالتە چۆچەك كىرگۈزۈلدى.

سەۋزە ساقال

رېئارد [فرانسىيە]

بۇ ياش داغلىرى ۋە ھەسرەتلىك كۆلكىلەر بىلەن تولغان جىددىي ئائىلە ھېكايىسى ھېسابلىنىدۇ.

www.uyghurkitap.com

«سەۋزە ساقال» بەختسىز بالا، ئۇ ئەسلىدە ئاق كۆڭۈل سەمىمىي، ئەقىللىق بولۇپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆيۈنۈشىگە، ئائىلىسىنىڭ ئىللىقلىقىغا موھتاج بولسىمۇ، لېكىن ئالا كۆڭۈل ئانىسى ۋە شەخسىيەتچى دادىسىنىڭ كارى بولماسلىقى، ھېلىگەر ئاكىسى بىلەن ئاچىسىنىڭ بوزەك قىلىشى بىلەن ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئۆزىنى پەس كۆرىدىغان، ئاچ كۆز، رەھىمسىز بالىغا ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. بۇ ناچار ئائىلە مۇھىتىنىڭ ياخشى بالىنى ئەسكى بالىغا ئۆزگەرتىۋېتىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بۇ ھېكايىنىڭ مەزمۇنى «ياغاچ قونچاقنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلىرى» نىڭ دەل ئەكسىچە بولسىمۇ، لېكىن تەربىيىۋى ئەھمىيىتى ئاساسەن ئوخشاش.

گاللىۋېرنىڭ ساياھەت خاتىرىلىرى

سۋىفت [ئەنگلىيە]

بۇ فانتازىيىلىك تۈسكە ئىگە ساياھەت خاتىرىسى.

ئەنگلىيىلىك دوختۇر گاللىۋېر ئىككى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىدە خەتەرگە ئۇچراپ، كىچىك ئادەملەر دۆلىتى ۋە چوڭ ئادەملەر دۆلىتىگە بېرىپ قالىدۇ. كىچىك ئادەملەر دۆلىتىدىكى ئادەملەر بارماقتەك چوڭلۇقتا بولۇپ، «پۇۋ» دېسە

ئۇچۇپ كېتىدۇ. لېكىن بۇ يەر ئاچ كۆزلۈك ۋە ئۇرۇش بىلەن تولغان. چوڭ ئادەملەر دۆلىتىدىكى ئادەملەرنىڭ بويى دەرەختەك ئېگىز، كۈچى تەڭداشسىز بولۇپ، ھەممە يەر كەڭ قورساقلىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن تولغان. كىچىك دوستلار بۇ ئاجايىپ ھېكايىلەردىكى ھەققانىيەت بىلەن رەزىللىكنىڭ سېلىشتۇرمىسىدىن ياخشى تەربىيىگە ئىگە بولالايدۇ.

ئېزوپ مەسەللىرى

ئېزوپ [يۇنان]

ئېزوپ يۇنانلىق ئۇلۇغ مەسەلچى بولۇپ، تۆۋەن تەبىقىدىن كېلىپ چىققان بولسىمۇ، لېكىن ھەممىدىن يۇقىرى ئەقىلگە ۋە بىلىمگە ئىگە ئادەم ئىدى. «ئېزوپ مەسەللىرى»دىكى ياش قەھرىمانلارنىڭ ھەممىسى ئادەمگە تەقلىد قىلىنغان ھايۋانلاردىن ئىبارەت. بۇ قىزىقارلىق مەسەللەرنىڭ بەزىلىرى ئادەمنى توغرا، تىرىشچان بولۇشقا ئۈندەيدۇ؛ بەزىلىرى ئادەمنى تەكەببۇرلۇق، يالغانچىلىق قىلماسلىققا ئۈندەيدۇ؛ بەزىلىرى ئادەمگە ئەقىل ـ پاراسەتنى ئىشقا سېلىپ، ئاجىز تۇرۇپمۇ كۈچلۈكلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشنى ئۆگىتىدۇ؛ بەزىـ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

لىرى كىشىلەردە قەبىھ كۈچلەرگە چەكسىز ئۆچمەنلىك، ئاجىزلارغا چەكسىز ھېسداشلىق قوزغايدۇ... «بۆرە بىلەن قوزا»، «ئېشەكنىڭ سايىسى»، «كاشتان دەرىخى بىلەن قومۇش» قاتارلىق مەڭگۈلۈك سېھرىي كۈچكە ئىگە مەشھۇر ئەسەرلەر بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلدى.

دېڭىز سەرگەردانى روبىنزون كرۇزو

دانىيل دېفو [ئەنگلىيە]

بۇنىڭدا دېڭىز سەيرىدىكى ھېكايىلەر، بولۇپمۇ غەلىتە ئىشلار بايان قىلىنغان.

ھېكايىدە دېڭىزچى روبىنزون كرۇزونىڭ دېڭىزدا خەتەرگە ئۇچرىغاندىن كېيىن، ئادەمزات يوق يالغۇز ئارالغا بېرىپ قېلىپ، بېشىدىن كەچۈرگەن 27 يىللىق ئاجايىپ خەتەرلىك سەرگۈزەشتىلىرى بايان قىلىنىدۇ. كىچىك دوستلار بۇ ھېكايىنى ئوقۇسا، ئۇلارنىڭ ئوڭۇشسىز شارائىتتا قىيىنچىلىقنى يېڭىش ئىشەنچىسى، مۇستەقىل ياشاش ۋە ئۆزىنى قوغداش ئىقتىدارى كۈچىيىدۇ، ئەمگەك سۆيىدىغان ئالىيجاناب روھ يېتىلىدۇ.

ئەلىسنىڭ خىيالىي سەرگۈزەشتىلىرى

爱丽思梦游奇境

6.00

ISBN 978-7-5373-1736-8

9 787537 317368 >

باھاسى: 60.00 يۈەن (10 قىسىم)